36. Türkçe ve Rusça Civitas Solis çevirilerinde sansür ve cinsiyetçi dil kullanımı

Betül PARLAK[1]

Nilüfer DENİSSOVA[2]

APA: Parlak, B.; Denissova, N. (2021) Türkçe ve Rusça Civitas Solis çevirilerinde sansür ve cinsiyetçi dil kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö9), 437-459. DOI: 10.29000/rumelide.981549.

Öz

Bu araştırma, Tommaso Campanella'nın *Civitas Solis*/*La Città del Sole* yapıtının (1602/1623/1637) Türkçe ve Rusça çevirilerine odaklanmaktadır. Çalışma kapsamında eserin, dört Türkçe ve iki Rusça çevirisi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İncelenen Türkçe çeviriler Vedat Günyol & Haydar Kazgan (1965), Veysel Atayman (2003), Çiğdem Dürüşken (2008), Betül Parlak (2021) adlı çevirmenlere, Rusça çeviriler ise A.G. Genkel (1906) ve F.A. Petrovskiy (1934/1947) adlı çevirmenlere aittir. Karşılaştırmalı olarak incelenen Türkçe çeviriler ilki dışında tarihsel olarak birbirlerinden çok uzak bir dönemde üretilmemiş olmalarına rağmen çeviri kararlarında cinsiyetçi söylem öğesi sayılabilecek bazı farklılıklar nedeniyle araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu tür çeviri kararlarının ve Türkçe çevirilerde kaynak metnin bazı bölümlerinin atlanmak suretiyle yapılan sansürlerin olası gerekçeleri üzerine varsayımlar ortaya atılmış ve söz konusu varsayımlar bu çalışmada sınanmıştır. Rusça çevirilerde ise yan metinlere de yansıyan okur yönlendirmeleriyle Campanella'nın ütopyası için farklı ideolojik çerçeveler oluşturulduğu gözlemlenmiştir. Türkçe ve Rusça çeviriler *çevirinin doğrudanlığı* ve *matriks* normları (Toury 1995) açısından da betimlenerek sansür ve cinsiyetçi söylem öğelerinin kaynağı tartışmaya açılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Güneş Kent (Civitas Solis)* çevirileri, Ütopya çevirileri, *Güneş Kent* çevirilerinde sansür ve cinsiyetçi söylem

Censorship and sexist discourse in Turkish and Russian translations of *Civitas Solis*

Abstract

This study focuses on the Turkish and Russian translations of Tommaso Campanella's *Civitas Solis/La Città del Sole* (1602/1623/1637). Four Turkish and two Russian translations of the work were examined during the descriptive phase of the study. The descripted Turkish versions of *Civitas Solis*, were translated by (in chronological order) Vedat Günyol & Haydar Kazgan (1965), Veysel Atayman (2003), Çiğdem Dürüşken (2008), Betül Parlak (2021), and the Russian ones were translated by A.G. Genkel (1906) and F.A. Petrovskiy (1934/1947). Even though Turkish translations of the work, which were examined comparatively, except the first one, were translated in the same historical period, they attracted the attention of the researchers because of some translational decisions, which can be regarded as examples of sexist discourse and censorship, that was realised by omitting some paragraphs of the source text. The researchers have had some assumptions about the possible reasons for those decisions, which have been tested in the descriptive phase of this study. In the case of Russian translations, it has been observed that the translators of the work, have created some ideological frameworks which

[1] Doç.Dr., Bağımsız araştırmacı, (İstanbul, Türkiye) betulparlak@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-4577-8890 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.07.2021-kabul tarihi: 20.08.2021; DOI: 10.29000/rumelide.981549]

[2] Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü (Eskişehir, Türkiye), ndenissova@anadolu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4276-7392

conduct the readers to the different reading pathways from the source text. Both Turkish and Russian translation are described by using Toury's norms (1995). The directness of the translation and, matrix norms have helped the researchers to testify their assumptions.

Keywords: *Güneş Kent* (*Civitas Solis*) translations, Utopia translations, censorship and sexist discourse in *Güneş Kent* translations

Giriş

Tommaso Campanella'nın ünlü eseri ilk kez 1602'de yazar hapishanedeyken İtalyanca olarak yazılmıştır. Trento Belediye Kütüphanesinde muhafaza edilen ve kütüphaneye bağışta bulunan Baron Antonio Mazzetti'nin koleksiyonundan geldiği anlaşılan eserin bilinen en eski versiyonu olan elyazması 1943 yılında Luigi Firpo tarafından bulunmuştur ve o tarihten itibaren üzerinde çalışılmaktadır. Floransa lehçesiyle yazılan bu elyazması aradan geçen yıllar boyunca unutulmuştu, onun yerini çevirisini yazarının yaptığı söylenen 1613-1614 yılları arasına tarihlendirilen Latince versiyon almıştı. Bu versiyonun düzeltilmiş hali olarak 1623 yılında Frankfurt'ta basılan *Civitas Solis* Tommaso Campanella'nın ütopyasını yansıtan metin olarak 1637'ye kadar kültür tarihinde bir yer edindi. Daha sonra 1637 yılında Paris'te yayımlanan, yazarın gözden geçirdiği bir başka Latince versiyon onun yerini aldı. Bu metin yazarın *Philosophia Realis* (Metafizik) adlı dört ciltlik çalışmasına eklenerek yayımlanmıştı. Diğer dillere çevirilerinde de ağırlıklı olarak eserin Paris'te yayımlanan versiyonu esas alınmakla birlikte diğer Latince versiyonlardan da yararlanılmış ve 1637'de Latince olarak Paris'te basılan *Civitas Solis*, 1943'de bulunan İtalyanca elyazmasına kadar Campanella'nın ütopyasını yansıtan "özgün" metin olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmaya ilham veren de söz konusu elyazması olmuştur, bu makalenin yazarlarından biri olan Parlak, *La Città del Sole* başlığını taşıyan elyazmasını İtalyancadan Türkçeye çevirirken, bir çeviribilim araştırmacısı gözüyle kendi çevirisinin, Türkçedeki diğer çevirilerden hangi açılardan ayrıldığını, özellikle kadının toplumsal konumu, üreme, aile, çocuk yetiştirme gibi konulara ilişkin çeviri kararları bakımından diğer çevirilerle kendi çevirisi arasındaki farklılıkların nasıl açıklanabileceği üzerinde düşünmüştür. Benzer gözlemlerin batı dillerinden farklı bir başka dildeki çevirilerinde de yapılıp yapılamayacağı sorusuyla Denissova'ya birlikte çalışmayı önermiştir. Böylece şu anda okumakta olduğunuz Türkçe ve Rusça erek metinleri kapsayan betimleyici karşılaştırmalı araştırma tasarlanmıştır. Bu betimleyici araştırma iki temel öğeyi saptamaya yöneliktir, ilki yukarıda açıklanan çerçevede, toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştiren cinsiyetçi dil kullanımının izlerini sürmeye ve olası nedenleri konusunda çeşitli varsayımlar ortaya koymaya, ikincisi ise erek metinlerdeki sansür olgusuna dikkat çekmeye biçiminde özetlenebilir.

Amaç

Çalışmanın amacı, erek metinlerin betimleyici yöntemle karşılaştırılmasından elde edilen sonuçların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili çeviri kararları değerlendirilirken çevirmenlerin cinsiyetiyle ilgili olup olamayacağına yanıt aramaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da sansür olgusunun hangi çevirilerde, ne sıklıkla ve hangi bağlamlarda ortaya çıktığını saptamak olduğundan sansür kararı ve çevirmen cinsiyeti arasındaki ilişkiyi de sorgulamak araştırma amacına dahil edilmiştir. Betimleyici çalışma, başlangıç gözlemlerinden farklı başka veriler de sunduğundan erek metinlerin hep birlikte çeviride ideoloji olgusu açısından değerlendirilmesinin daha genel ve kapsayıcı bir kategori sunup sunamayacağının bu çalışma boyunca açıkça tartışılmasa bile sonuç bölümünde, çeviri kararları ve "ideolojik yaklaşım" ilişkisine değinilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Betimleyici çalışmalarda, klasik olsa da Toury'nin normları önemli bir yol gösterici ve çıkış noktası oluşturmaktadır. Norm kavramını ayrıntılı bir biçimde tanımlayan Toury (1995/çev. 2004) onları *Süreç öncesi çeviri normlar* ve *Çeviri süreci normları* olarak iki temel sınıfa ayırır. Bu çalışmada süreç öncesi çeviri normlarından *çevirinin doğrudanlığı* kategorisinden, çevirisi süreci normlarından söz ederken ise *matriks* normlarından yararlanılmıştır. Bilindiği gibi çevirinin *doğrudanlığı* kavramı, ara dilden/kaynak dilden yapılan çevirilerin statü, güvenilirlik, yaygınlık, görünürlük gibi niteliklerini ve arka planını çözümlemek amacıyla kullanılır. Matriks normları ise "[…] kaynak dil malzemesinin yerini alacak erek dil malzemesinin varlığını (dolayısıyla da çevirinin ne derecede tam olduğunu), metin içindeki yerini (ya da malzemenin gerçekte ne biçimde dağıtıldığını) ve metnin bölümlendirmesini yönlendirir" (Toury, 2004: 240). Toury'nin andığımız çalışmasında matriks normları arasında yer alan bölümlendirmelerle ilgili de bize yol gösteren bir sonnot bulunmaktadır. Campanella'nın diyalog biçiminde şekillenen ve özgün elyazmasında paragraf bölümlemesi olmayan kaynak metni, erek metinlerde çok çeşitli biçimlerde bölümlenmiştir. Özellikle de karşılaştırmalı betimleme aşamasındaki değineceğimiz Rusça çevirilerindeki bölümleme Türkçedekilerle kıyaslanmayacak kadar çeşitli ve okuru belli okuma anahtarları seçmesi açısından yönlendiricidir. Nitekim,

> "[…] bölümlendirmeye ilişkin çeşitli gelenekler (ya da "üsluplar") bulunmaktadır; ve erek metnin formüle edilişinde etkili olsalar da olmasalar da, bu gelenekler arasındaki farkların çeviri için bir anlam taşıdıkları kesindir. Eski Ahit gibi kutsal metinlerin bile bölümlenmesi, çevirmenleri tarafından metni erek kültür alışkanlıklarına daha yakın kılmak ve dolayısıyla da çevirinin kabul edilebilirliğini artırmak amacıyla değiştirilmiştir (Toury, 2004: 252)."

Rusça çevirilerde betimleme aşamasında değineceğimiz bölümlemeyle ilgili kararların, erek kültür alışkanlıklarıyla alınan kararlar olarak çevirinin kabul edilebilirliğini arttırmak amacıyla mı yoksa başka nedenlerle mi alındığıyla ilgili varsayımlarımız da paylaşılacaktır.

Betimleme kapsamındaki erek metinler

Türkçe erek metinler

Türkçedeki ilk *Civitas Solis* çevirisi, ilk baskısı Çan Yayınlarından 1965 yılında yapılmış olan Vedat Günyol-Haydar Kazgan çevirisidir. Bu çeviri 1965'ten bu yana kullanılmaktadır. Çeşitli yayınevlerince de yeniden baskıları yapılmıştır (Sosyal Yayınları 1985, Can Yayınları 1996). Bu çalışma için kullanılan Sosyal Yayınları'ndan çıkan 1985 tarihli çeviride şu bilgi yer alır: "Bu çeviri, aslı Lâtince olan Civitas Solis'in İtalyanca, İngilizce ve Fransızca çevirileri karşılaştırılarak yapılmıştır".

Bu bilgiden yola çıkarak, çevirinin doğrudanlığı konusunda bir sorun olduğunu söyleyebiliriz. Çeviri ne Latinceden ne de İtalyancadan yapılmıştır. Kaynak metnin karma bir metin olduğu anlaşılmaktadır. Çevirmenlerin üç ayrı dilde bir sağlama yaparak erek metni oluşturdukları, sözü edilen İtalyanca çevirinin, eserin özgün versiyonu olmayıp Latince metnin İtalyanca çevirisi olduğu varsayılabilir (Bundan sonra Erek metin Türkçe anlamına gelecek E.M.T. 1 kısaltmasıyla anılacaktır).

İncelenen ikinci çeviri, ilk baskısı 2003 yılında Bordo Siyah Yayınlarından çıkmış olan, daha sonra Ayrıntı Yayınları tarafından yeniden basılan Veysel Atayman çevirisidir. Bu çalışma için kullanılan karşılaştırma metni 2019 yılında Ayrıntı Yayınlarından çıkan çeviri metindir. Bu çeviride hangi kaynak metnin kullanıldığı belirtilmemekle birlikte, telif hakkı sayfasında "Almancadan çeviren: Veysel Atayman" bilgisi yer almaktadır. Ancak, çevirmen ütopya kavramından, Campanella ve hayatından söz ettiği önsözünde hangi Almanca metni kaynak metin olarak kullandığını belirtmemiştir (E.M.T. 2 kısaltmasıyla anılacaktır).

Bu araştırmaya konu olan daha önce andığımız, Çiğdem Dürüşken çevirisinin ilk baskısı 2008 yılında Kabalcı Yayınlarından çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında kullanılan metin ise 2014 yılında Alfa Yayınlarınca basılan çeviridir (E.M.T. 3 kısaltmasıyla anılacaktır). Dürüşken, oldukça detaylı bir önsözle eser, yazar, kaynak metin ve çevirisi hakkında okuru bilgilendirir. Dürüşken, eserin başka dillerdeki çeviri macerası, tarihsel geçmişi konusunda bilgi verirken, eserdeki sansür olgusuna da değinmiştir. Çeviri yönteminden de söz ederken "Campanella'nın Güneş Ülkesi'nin Latinceden Türkçeye bu ilk sansürsüz çevirisinde, …" diyerek hem kendi çevirisinin doğrudanlığına hem de eksiksizliğine dikkat çekerken, Türkçedeki diğer çevirilerin "sansür" içerdiğini örtük bir biçimde belirtmiştir.

Türkçede yukarıda belirttiklerimiz dışında başka *Güneş Ülkesi* çevirileri de bulunmaktadır. Bazıları çeviri intihaline konu olabilecek, telifsiz ve çok satar kaynak metinler bolluğu nedeniyle üretilmiş başka metinlerle bu çalışmanın kapsamı genişletilmemiştir.

Rusça erek metinler

Rusçada Campanella'nın ütopyasının sadece iki çevirisi bulunmaktadır. Türkçedeki gibi bir erek metin bolluğuna rastlanmıyor olması ilginçtir. Bu çevirilerden her ikisi de Latinceden yapılmıştır. Çevirinin doğrudanlığı açısından "güvenilirlik" sağlamak üzere kaynak dilden çevrilmesi tercih edilmiştir. A.G. Genkel tarafından Latinceden yapılan *Güneş Ülkesi (Gosudartsvo Solntsa)* başlıklı ilk çeviri 1906 yılında yayımlanmış ve izleyen yıllarda defalarca yeniden basılmıştır. Bu çalışma için kullanılan baskısı 2020 yılına aittir. Bir çevirinin, yüzyıldan fazla bir süredir, bir erek kültürde kullanılıyor olması, "erek metne ve çevirmenine" güvenilirlik açısından önemli bir gösterge sayılabilir. (Genkel çevirisi örneklerde E.M.R.1 kısaltmasıyla anılacaktır).

F.A. Petrovskiy tarafından yine Latinceden yapılan *Güneş Kent (Gorod Solntsa)* başlıklı ikinci çeviri 1934 yılında basılmış, bu araştırma için kullanılan 1947 yılı basımı *SSCB Bilimler Akademisi* tarafından*, Bilimsel Sosyalizmin Öncüleri* dizisi kapsamında yayımlanmıştır (E.M.R.2 kısaltmasıyla anılacaktır). Petrovskiy çevirisi için Latince *Civitas Solis*'in 1623 versiyonunu kullanılmıştır,[3] 1637 ve 1643[4] versiyonlarında farklı olan bölümler ise sonnot bölümünde ayrıca çevrilmiştir. Her iki çeviride de ara dillerden yararlanılmamıştır. Süreç normları açısından bakıldığında her ikisi de doğrudan eserin özgün dilinden yapılan çevirilerdir. Eserin İtalyanca elyazmasının 1943 yılında bulunduğu göz önüne alınırsa, İtalyancadan yararlanılmamış olması doğaldır. Ancak daha sonra Rus kültüründe eserin özgün versiyonuna gösterilen bir ilgi de olmadığı dikkat çekmektedir.

Türkçedeki *Civitas Solis* çevirisi bolluğunun aksine, Rusçada biri 1917 Devriminden kısa bir süre önce, diğeri ise Sovyet döneminde yapılan iki çeviri bulunmaktadır. Her ikisi de matriks normları, alıcı dizgeye sunulma biçimi ve yan metinleri açısından ilgi çekicidir.

Erek metinlerde sansür

[3] Kaynak metin buradan indirilebilir: https://la.wikisource.org/wiki/Civitas_solis (04.08.2021 tarihinde erişilmiştir.)

[4] Kitabın sonunda yer alan Açıklamalar (Комментарии) bölümünde Petrovskiy, *Civitas Solis*'in ilk kez 1623 yılında Frankfurt'ta, ardından 1637 yılında Paris'te, son olarak ise yazarın ölümünden sonra 1643'te Utrecht'te basıldığı bilgisini verir. 1643 basımı, 1637 basımının kopyasıdır. Çevirmen, elinde 1637 basımının olmadığını söyler ve kaynak metinlerini şöyle gösterir: (1.) F. Tliomae Campanollae Appendix Polilicae Civitas Solis. Idea Reipublicae Philosophicae. Francoftirti Typfs Egenolphi Ernmelii, impensis vero
Godofredi Tambachii. Anno Salutis 1623. (2.) F. Thomae Campanellae Civilas Solis Poetica. Idea Reipublicae Philosophicae, Ultraiecti. Apud Ioannem a Waesberge. Anno 1643. (E.M.R.2: 132-133).

Campanella'nın ütopyası Güneş merkezli bir kent tasarımına dayanır. Bu kentte, yöneticiler dönemin kozmolojik bilgisi uyarınca gökyüzü olaylarına göre toplumsal yaşamı düzenlemekte ve astrolojik konumları kendilerine referans almaktadır. Bu nedenle eserde, astrolojiyle ilgili bölümler, eserin anlaşılmasında vazgeçilmez bileşenleri oluşturmaktadır. Yazarın kent tasarımında, kentin topografyası da astrolojik bir görünüm sunmaktadır. Yedi çemberden oluşan kentte, en alttan başlayarak birinci çember Satürn'ü, ikincisi Jüpiter'i, üçüncüsü Mars'ı, dördüncüsü Ay'ı, beşincisi Venüs'ü, altıncısı Merkür'ü, yedinci ve son çember ise Güneş'i temsil etmektedir.[5] Güneş ülkeliler günlük yaşamlarında, beslenirken, çalışırken, üreme amaçlı çiftleşirken yıldızların konumunu esas alırlar. Uygun yıldız konumuyla dünyaya gelen Güneş Kentlilerin, kurdukları toplum düzeni için ideal insanlar olacaklarına inanırlar. Campanella'nın ütopyasında böylesine merkezi bir yere sahip astrolojiyle ilgili bilgilerin çevirilerde sansüre uğramış olması ilginçtir. Üstelik bu sansür olgusu Dürüşken'in önsözünde belirttiği gibi sadece Türkçe çevirilerde değil başka dillerdeki çevirilerde de görülmüştür. Daniel J. Donno da 1981 tarihli İngilizce çevirisinin[6] önsözünde kendi çevirisinin İngilizcedeki ilk tam ve sansürsüz çeviri olduğunu belirtir. Donno'nun verdiği bilgiye göre Thomas W. Halliday'in 1885 tarihli çevirisi üreme ve cinsellikle ilgili konularda sansür içermektedir. W.J. Gilstrap'ın 1952 tarihli versiyonunda da kayda değer çıkarmalar olduğunu ve bunların büyük ölçüde astrolojiyle ilgili bölümleri içerdiğini belirtir.

Rusça çevirilerden ikincisi olan Petrovskiy çevirisinde çevirmen metnin oldukça zorlayıcı olduğunu, özellikle de astronomi ve astrolojiyle ilgili bölümlerin çevirmen için yarattığı güçlükleri dile getirir ve bu gibi durumlarda çevirilerde genelde bu tür bölümlerin atlandığını belirtir. Petrovskiy'in verdiği bilgilere göre, eserin 1844 tarihli Fransızca çevirisinde çevirmen, bu kısımların 'hiçbir şekilde anlaşılmadığını' söyleyerek atlamıştır. Başka çevirilerde herhangi bir uyarı ya da açıklama yapılmadan çıkarılan ve atlanan bölümler de bulunmaktadır. Petrovskiy çevirisinin önsözünde, eserin Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Rusça çevirilerinde bu tür çıkarma ve atlamalar tespit edildiğini belirtir. Petrovskiy bunu söylerken Genkel çevirisinin de eksik bir metin olduğunu belirtmekte ama eksikliği sansür olgusuyla tanımlamamaktadır. Bu açıdan kendi çeviri tutumunu, "metin ne kadar zorlayıcı olursa olsun hiçbir noktayı atlamadan çeviri yapmaya çalışmak" olarak tanımlar. Petrovskiy kendi çevirisinin "bildiğimiz kadarıyla … yalnızca Rusçaya değil, herhangi bir Avrupa diline yapılmış ilk tam çeviri" olduğunu iddiasında bulunur (E.M.R.2: 137) Türkçe erek metinlerden birinde (E.M.T. 1) kullanılan kaynak metinler arasında anılan Fransızca çeviriyle ilgili söyledikleri E.M.T. 1'deki sansür olgusunun kaynağını saptama konusunda küçük bir ipucu sunmaktadır, ancak belirttiğimiz erek metinde, Fransızca, İtalyanca ve İngilizce çevirileri kullanıldığı söylenerek bu anlamda "karma" bir kaynak metinle çalışıldığını ima edilmektedir. Bu nedenle sansür olgusunun tamamen kullanılan kaynak metinlerden mi yoksa erek metin çevirmenlerinin kararlarından mı kaynaklandığını kesin bir biçimde söylemek mümkün değildir.

Erek metinlerde sansüre atfedilebilecek atlama ya da çıkarmalar olup olmadığını anlamının en kolay yollarından biri de matriks normlarına başvurmaktır. Bu durumda kaynak ve erek metinlerin sayfa ve satır sayılarını karşılaştırmak bir fikir verecektir. Parlak çevirisi için kullanılan el yazması günümüz İtalyancası transkripsiyonuyla birlikte basılan çift sütun pdf formatıyla (A 4 boyutunda) 58 satırlık 26 sayfadan ibarettir. Aynı metnin sadece İtalyanca transkripsiyonunu A 4 boyutuyla içeren bir başka versiyonda ise satır sayısı 52 sayfa sayısı 18'dir. Yazarın 1602'de yazdığı dipnottaki linkten[7] pdf formatını indirebileceğiniz el yazmasında pek çok kısaltma, burç sembolü, rakam vb. kullanılmıştır. Doğal olarak yazar çağdaşları için yazdığından ve yazınsal bir metin tasarladığından kaynak metinde dipnot bulunmamaktadır. İkinci Rusça

5 IIona Klein, Tommaso Campanella's La Città del Sole: Topography and and Astrology, Brigham Young University, Faculty Pubblication, 1989.

6 D.J. Donno (çev.), La citta del Sole: Dialogo Poetico, (The City of Sun, A Poetical Dialogue), University of California Press, 1981

7 https://it.wikisource.org/wiki/Indice:Campanella_-_La_Citt%C3%A0_del_Sole,_manoscritto,_1602.djvu (04.08.2021 tarihinde erişilmiştir.)

çevirisi için kullanılan Latince 1623 versiyonu, pdf formatı ve A4 boyutuyla 35 satırlık 39 sayfadan oluşur. Çevirinin kendisi ise djvu formatındadır. Genkel çevirisi ise yine pdf A4 formatına dayanmaktadır. Bu bilgileri verdikten sonra erek metinlerin sayfa ve satır sayıları bize "sansür" nedeniyle atlanan bölümler hakkında bir fikir verebilir.

E.M.T. 1: 35 satır, 71 sayfa

E.M.T. 2: 35 satır, 76 sayfa

E.M.T. 3: 30 satır, 103 sayfa

E.M.R. 1: 20 satır, 130 sayfa

E.M.R. 2: 33 satır, 90 sayfa

Astrolojiyle ilgili sansürü örneklemek açısından aşağıdaki alıntı bir fikir verecektir:

E.M.T.1

> "Ah ne yazık ki zamanım ölçülü. Onun için Güneş Ülkelilerin astroloji ve genel doktrinleri üzerinde çok fazla duramayacağım. Onlara göre Tanrı'nın yarattığı düzende her şey iyidir, dengelidir. Bu düzen günün birinde bozulursa, bunun suçu yalnız biz insanlarındır. Çünkü, yer, gök ve ruh dünyaları arasında akıl almaz bir denge var".

Yukarıda alıntılanan bölüm ne Parlak'ın kullandığı kaynak metinlerde ne de Dürüşken'in Latince tam çevirisinde bulunmamaktadır. Bu paragraf ya E.M.T. 1'in kaynak metin olarak kullandığı ara dilden çevirilerden birinde bulunduğu için E.M.T. 1'e aktarılmıştır, ya da Latinceden yapılan Çiğdem Dürüşken çevirisinde tam 2,5 sayfa yer tutan bir bölümü atlamak için Türkçe çeviriye eklenmiştir. Parlak çevirisi henüz basılmadığından kitap sayfasıyla ne kadarlık bir atlama olduğunu net söyleyemesek de el yazmasının ilgili bölümünden atlanan kısmı aşağıda bu metnin satır ölçüsüyle gösterebiliriz:

> Non però restò, per esser tropico segno Cancro ed esaltazion di Giove ed apogìo del Sole e di Marte trigono, sì come per la Luna e Marte e Venere ha fatto la nova invenzion del mondo e la stupenda maniera di girar tutta la terra e l'imperio donnesco, e per Mercurio e Marte e Giove le stampe ed archibugi, di non far anche de leggi gran mutamento. Ché del mondo novo e in tutte le marine d'Africa e Asia australi è entrato il cristianesimo per Giove e Sole, ed in Africa la legge del Seriffo per la Luna, e per Marte in Persia quella d'Alle, renovata dal Sofì, con mutarsi imperio in tutte quelle parti ed in Tartaria. Ma in Germania, Francia ed Inghilterra entrò l'eresia per esser esse a Marte ed alla Luna inchinate; e Spagna per Giove ed Italia per il Sole, a cui sottostanno, per Sagittario e Leone, segni loro, restaro nella bellezza della legge cristiana pura. E quante cose saran più di mo inanzi, e quanto imparai da questi savi circa la mutazion dell'assidi de' pianeti e dell'eccentricità e solstizi ed equinozi ed obliquitati, e poli variati e confuse figure nello spazio immenso; e del simbolo c'hanno le cose nostrali con quelle di fuori del mondo; e quanto seque di mutamento dopo la congiunzion magna e l'eclissi, che sequeno dopo la congiunzion magna in Ariete e Libra, segni equinoziali, con la renovazione dell'anomalie, faran cose stupende in confirmar il decreto della congiunzion magna e mutar tutto il mondo e rinovarlo!

Cinsiyetçi söylem

Bu noktada cinsiyetçi söylem ifadesiyle neyi kastettiğimizi açıklamakla başlamak yerinde olur. Cinsiyetçi söylem derken toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştiren, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı cinsiyetçi aşağılama ve hakaret sayılabilecek ifadeleri barındıran, dil olgusuyla her iki cins arasındaki geleneksel toplumsal cinsiyet konumlanışını sabitleyip pekiştiren dilsel kullanımları kastediyoruz. Sosyal Bilimler literatürü ve disiplinler arası çalışmalar toplumsal cinsiyet konusunda yoğun ve ufuk açıcı çalışmalarla

doludur (Bkz., Ehrlich vd. 2014: 1-17). Bu bağlamda literatürü yineleyip yazının hacmini genişletmektense birkaç ana kavram ve tutuma değinilmekle yetinilecektir. Bilindiği gibi toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyetimizin toplum tarafından idealize edilen "kadınlık" ve "erkeklik" rolleriyle toplumların bireylerine atfedilen özellikleri ve yüklenen rolleri ele alır, bu rollerin öğretilmesi, pekiştirilmesi, yeniden üretilmesi ve farklı biçimlerde sunulmasıyla ilgilenir. Özetle toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınların kişisel özellikleri, toplumdaki görev ve rolleri hakkındaki inançları, kalıplaşmış yargıları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.[8] Söz konusu rollerin "ataerkil" sistemle ilişkisine dikkat çekilir. Bu anlamda toplumlardaki hiyerarşik düzen, kadınlara "anne, eş, bacı, kız evlat vb." kategorilerle yüklenen toplumsal cinsiyet rolleriyle kadınları toplumda erkeklere göre ikincil bir konuma yerleştirir. Bilindiği gibi feminist çalışmalar ve aktivist hareketler, dil kullanımıyla da pekişen ve toplumsal cinsiyet rolleriyle yerleşiklik kazanan bu zihniyetin dilsel kodlarıyla doksanlı yıllardan beri daha görünür bir mücadeleye öncelik etmişlerdir. Bu ataerkil hiyerarşik konuma dikkat çekip yapıyı değiştirmeye yönelik çabalar, dile yansıyan cinsiyetçi söylemlerin değişmesinde kısmen etkili olsa da kadını aşağılayan, ikincil konuma yerleştiren, ona uygun görülen "ayrıcalıklı" ve "ataerkil düzen" tarafından onaylanmış toplumsal cinsiyet rolüne aykırı davrananı damgalayıp yaratılan değer hiyerarşisinin dışına atan bir dil kullanımıyla her zaman her yerde, dolayısıyla yazılı metinlerde ve çevirilerde de karşılaşmak mümkündür.

Nitekim, çeviribilim de toplumsal cinsiyet olgusuna yabancı kalmamış ve araştırma alanına dahil etmiştir. Çeviribilim ve toplumsal cinsiyet alanlarının kesişme noktasındaki disiplinlerarası çalışmalar da doksanlı yıllarda hız kazanmıştır. Simon (1996), von Flotow (1997), Arrojo (1994) gibi araştırmacıların çalışmalarında çevirinin asırlar boyunca "dişil" bir etkinlik olarak görüldüğü, somut metinsel ve tarihsel verilerle kanıtlanarak, yukarıda toplumda kadına uygun görülen ikincil konum ile çevirinin kaynak metne göre "ikincil konumu" arasında bir koşutluk kurulmuştur. Chamberlain'ın (1988) çalışması ise çevirinin uzun yıllar boyunca "baba" ya da "koca" figürü olarak gösterilen kaynak metne göre ikincil (derivative) ve sadık/sadakatsiz bir etkinlik olarak görüldüğünü, *les belles infidèles* gibi ayrımcı, cinsiyetçi eğretilemelerle betimlendiğini göstermiştir. Leonardi (2007) ise çevirmenin cinsiyetinin çeviri üzerindeki etkisi konusu mercek altına alırken bu geleneksel kabul ve yaklaşımların değişebilirliğine de dikkat çeker. Bu çalışma bağlamında bizi en fazla ilgilendiren ise Santaemilia'nin (2005:6) çevirinin kimlik üretimindeki rolüne vurgusudur: "Çeviri, […] kimliklerin (yeniden) üretilmesi ve (yeniden) müzakere edilmesi için en ayrıcalıklı alanlardan biridir, çünkü onları görünür veya görünmez, değerli veya değersiz kılar."

Bu çalışmanın konusu olan Campanella'nın ütopyasında özel mülkiyet yoktur. *Güneş Kent*'in toplumu kocaman bir aile gibidir, çekirdek ailenin getirdiği özel bağlar nedeniyle ebeveynlerin evlatlarını kayırmasının önüne geçileceği düşünülür, çocuklar ve gençler yetişkinleri ebeveynleri, yetişkinler de onları evlatları sayar. Eserin, Campanella'nın muhaliflerini ve kültür tarihi açısından her dönemde okurları en fazla rahatsız eden yanlardan biri "kadın ortaklığı" meselesidir. Aslında meseleyi "kadın ortaklığı" biçiminde dile getirmek Campanella'nın düşlediği ideal toplumda kadına uygun gördüğü yeri küçümsemek anlamına gelir. Güneş Kentte kadınlar, erkeklerle aynı eğitimi alırlar, fırsat eşitliği açısından herhangi bir mağduriyet yaşamazlar. Toplumsal cinsiyet rollerinin en aza indirgendiği bir toplum ideali söz konusudur, kadınlar savaşa hazırlanacak biçimde yetiştirilirler, teorik ve pratik eğitim alırlar, eğilimli oldukları ve en iyi yaptıkları zanaat ve sanatta uzmanlaşırlar. "Kadına özgü" görülen bazı işler, giysiler dikmek, yemek hazırlamak, peynir yapmak, ağır olmayan tarım ve hayvancılık işleri, hasta ve savaşta yaralı bakımı, surları koruma gibi daha az yorulacaklarının düşünüldüğü işlerde görevleri daha fazladır. Bu tür bir görev bölüşümünde kadının erkeğe göre daha güçsüz olduğuna dayanan biyolojik ön kabul bulunduğu açıktır. Görev dağılımının, kadına uygun görünen işler temelinde "toplumsal cinsiyet rollerine" göre yapıldığı

[8] Deaux, K. ve Kite, M.E. (1993). Gender Stereotypes, (Ed.) Florence Denmark ve Michele Paludi, Handbook on the Psychology of Women, ss. 107- 139, Santa Barbara: Greenwood Press

düşünülebilir ancak bu rollerden en önemlisi olan "annelik" rolü çocuklar sütten kesilene kadar sürer ve anne çocuğun eğitimiyle yetiştirilmesinde etkin ve belirleyici bir rol oynamadığı gibi kaynak metinde kutsallaştırılmış bir "annelik" kavramıyla karşılaşılmaz. Kitapta kadınların erkeklerle aynı eğitimi aldıkları sıklıkla vurgulanır, ancak Güneş'in yardımcısı olan üç Prens'in düzeyine kadar yükselecek bir yöneticilik pozisyonu alıp alamayacakları bilgisi yer almaz. Bu konu kaynak metinde suskunlukla geçiştirilir. Güneş Kent'te cinsel birleşme üreme amaçlı gerçekleşir ve devlet yönetimi tarafından düzenlenir, bedensel ve zihinsel açıdan en iyi sonucu verebilecek birleşmeler, kadın ve erkeğin çeşitli özelliklerine göre planlanır ve çiftler bu doğrultuda eşleştirilir. Çeviride cinsiyetçi söylem başlığıyla tartışmak istediğimiz konu kaynak metnin üremeyle ilgili bölümünün çevirisinde dikkat çekmektedir. Kadının cinselliği, "cinsel kimliği" açısından zihinlerdeki yeri ve buna bağlı saygınlık kriterleri dil aracılığıyla inşa edilen toplumsal düzen ve algıda daha da belirginleştiğinden bütüncemizdeki örneklerin "cinsiyetçi söylem" olarak tanımlanıp tanımlanamayacağını tartışarak ilerleyeceğiz.

Campanella'nın ütopyası için bir özgün elyazması, en az üç farklı tarihli Latince versiyonu ve pek çok dile yapılmış yüzlerce çevirisi olduğunu tekrar anımsatalım. Burada örneklerini vereceğimiz Türkçe çevirilerden ikisinin, daha önce de belirttiğimiz gibi hangi kaynak metni kullandığı kesin olarak söylenememektedir. Kaynak metinlerin böylesine çoğul, belirsiz ve çeşitli olduğu bir durumda, söz konusu erek metinlerde karşımıza çıkan, aşağıda toplumsal cinsiyetçi dil kullanımına örnek vereceğimiz sözcük seçimleri ve ifadelerin Türkçe çevirmenlerin tercihlerinden mi yoksa başvurdukları ara dilden çevirilerden mi kaynaklandığı kesin olarak söyleyemeyeceğimizi araştırmacı titizliğiyle vurgulayalım. Kaynağı ne olursa olsun, her toplumda her düzeyde ortaya çıkabilecek ikincil düzeyde bir "kadın" algısının yansıması olarak kabul edilebilecek örnekler dikkat çektiğinden bu çalışmada paylaşılmaya değer görülmüştür. Aşağıdaki örneklerde kaynak metin (K.M.) olarak 1602 tarihli İtalyanca versiyondan yararlanılmıştır.

Örnek 1

K.M.

> GENOVESE - Nulla femina si sottopone al maschio, se non arriva a dicinov'anni né maschio si mette alla generazione inanti alli vintiuno, e più si è di complessione bianco. Nel tempo inanti è ad alcuno lecito il coito con le donne sterili o pregne, per non far in vaso indebito; e le maestre matrone con gli seniori della generazione han cura di provederli, secondo a loro è detto in secreto da quelli più molestati da Venere. Li provedono, ma non lo fanno senza far parola al maestro maggiore, che è un gran medico, e sottostà ad Amore, Prencipe offiziale. Se si trovano in sodomia, sono vituperati, e li fan portare due giorni legata al collo una scarpa, significando che pervertiro l'ordine e posero li piedi in testa, e la seconda volta crescen la pena finché diventa capitale. Ma chi si astiene fin a ventun anno d'ogni coito è celebrato con alcuni onori e canzoni.

Örneklere geçmeden önce yukarıdaki metinde altı çizili olan, çevirmenlerin kafasını karıştırabilecek ve çeviride sorun yaratabilecek sözcük, fiil ve ifadelerin üzerinde duralım. İlk cümlede kullanılan "sottoporre" fiili hem birine tabi olmak, boyunduruğuna girmek hem de önermek, ileri sürmek anlamlarına gelmektedir. İlk anlamıyla kabul edilirse, "erkeğe tabi olan kadın" anlamında metnin bağlamından uzaklaştıran toplumsal cinsiyetçi bir kullanım ortaya çıkmaktadır. "Far in caso indebito" ifadesi, üreme amaçlı olmayan her türlü cinsel ilişkiyi ifade etmek için özellikle Orta Çağ'da Hıristiyan teolojisi bağlamında kullanılmaktadır. "Molestati da Venere" ifadesi de yazarın astrolojik toplum tasarısını örneklemek açısından önemlidir. Venüs astrolojide cinsellik, aşk, güzellik ve şehveti simgelediğinden Venüs'ün ağır etkisinde kalanların bu tür durumlarda yaş sınırını bekleyemeyeceğine dikkat çekilmektedir. "Sodomia" ifadesi ise, tarihsel ve etimolojik kökenini uzun uzun tartışmaya açmadan günümüzdeki anlamıyla erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi ifade ederken, Orta Çağ'da üreme amaçlı olmayan her türlü cinsel ilişki (anal seks, oral seks,

mastürbasyon, zoofili vb.) ve davranışı ifade etmektedir. Campanella'nın yaşadığı dönemde İspanyol Engizisyonunun hakimiyeti de olduğunu hatırlarsak bağlamı netleştirmiş oluruz. O dönemde, İspanyol Engizisyonunun günah saydığı bu tür cinsel davranışlar erkekler arasında işlendiğinde, bir kadınla bir erkek arasında işlendiğinden daha fazla ceza almaktır ve terim o dönemde anal seks dışındaki üreme amaçlı olmayan cinsel davranışları tanımlamak için kullanılmaktadır.

Diğer çevirilerde de incelemeye değer bir örnek olarak karşımıza çıkacak olan "le maestre matrone" ifadesi üzerinde de durmak gerekmektedir. Bilindiği gibi "maestre", "maestro" sözcüğünün dişil ve çoğul formudur. En basit anlamıyla işinin ehli kadın öğretmenler anlamına gelir. "Matrona" ise antik Roma'da evli özgür kadınları yani doğuştan soyluluk unvanı taşıyanları ya da kadının toplumsal cinsiyet rolüne atfedilen namus ve iffet gibi özellikleriyle göze çarpan kadınları ifade eder. Bu noktada çevrilmesi zor bir tanımlama içerir, çünkü kaynak metinde "evlilik", "soyluluk", "asalet" gibi kavramlar yer almamaktadır. Bu nedenle çevirmenlerden bazıları üstlendikleri görev nedeniyle "ebe kadın" demeyi tercih ederken, bazıları sözcüğün kökeninden yola çıkarak "saygınlık" çağrıştıracak kullanımları yeğlemişler ve bu durumda metinde istenmeden farklı cinsiyetçi çağrışımlar ortaya çıkmıştır.

E.M.T. 1

C.KAPTAN

> Üreme için aranan yaş erkeklerde yirmi bir, kadınlarda on dokuzdur. Çelimsiz kişiler için bu süre uzayabilir. Öte yandan, cinsel istekleri aşırı olan bazı erkeklerin, tabiata aykırı yollara sapmalarını önlemek amacıyla, bu yaştan önce de kadınlarla yatmalarına izin verilir. Yalnız bu kadınların gebe, ya da kısır olması gerekir. Yaşlı erkeklerle baş ebeler tâ genç yaştan beri özellikle, beden eğitimlerinde cinsel taşkınlık gösterenlere ya da isteklerini gizlice açıklayanlara kadın bulurlar. Yalnız bu konuda çiftleşme işlerine bakan görevlinin, yani üç büyük başkan yardımcısından Aşk'ın buyruğu altındaki başhekimin izni olmaksızın hiçbir şey yapılamaz. Cinsel sapıklık yaparken yakalananlar ağır cezalara çarptırılırlar ve tabiat yasalarına aykırı davrandıklarını, başlarının yerine ayaklarını geçirdiklerini herkeslere göstermek amacıyla iki gün pabuçlarını boyunlarında asılı gezdirmeye mahkum edilirler. Aynı suçu yeniden işlediler mi cezaları arttırılır. Bu ceza idama kadar gidebilir. Yirmi yaşına hâtta yirmi yedi yaşına kadar temiz kalmış olanlarsa törenle kutlanır, erdemleri övülüp yüceltilir.

Yukarıdaki örnekte, "sottoporre" fiilinin kullanılmadığını görüyoruz. "Molestati da Venere" ifadesinin atlanarak yine astrolojiyle ilgili bir sansür yapıldığını söyleyebiliriz. "Sodomia" için cinsel sapıklık ifadesi kullanılarak terimin anlam alanı sadece erkekler arasındaki ilişki ile daraltılmamıştır. Cinsiyetçi dil kullanımı olarak tanımladığımız örnekler yukarıda altı çizili olan "kadınlarla yatmak", "kadın bulmak" ifadeleridir. Bu tür kullanımlar, kadını cinsel objeye indirgeyen bakış açısının yansıması gibi görünmektedir. "Temiz kalmış olanlar" ifadesiyle cinsellik ile kirlilik arasında bir ilişki kurulmuş, dilimizde sıklıkla "kirletilmek" olarak bekaretini yitirmek ifadesini çağrıştırılmıştır.

E.M.T.2

> CENOVALI –Hiçbir erkek 19 yaşına basmamış bir kızla cinsel ilişki kuramaz. Erkek ise 21 yaşına basmamışsa üreme işine girme yetkisine sahip olamaz. Bu yaşlardan önce de belli başlı durumlarda kadın erkek birlikte yatabilirler. Böyle durumlardaysa ancak kısır olanlarla ya da hamilelerle birlikte yatılmasına izin verilir ki, bu kimseler doğal olmayan yollardan zevklerini tatmin etmeye kalkışmasınlar. Saygın yaşlı kadınlar ve magistrat personeli kaba bedensel hazlarını (aşk itkilerini) gemlemek zorundadırlar; bunlar birbirlerine, çeşitli fırsatlarda (güreş meydanlarında) arzularını gizlice açarlar. Ancak bu durumda, üreme işlerinden sorumlu en üst magistrattan ve üçlü yönetimin ayaklarından birini temsil eden "sevgi"ye tâbi olan hekimden izin almak zorundadırlar.
>
> Oğlancılık yaparken yakalananlar ihtar alırlar ve ceza olarak ayakkabılarını iki gün boyunca boyunlarına asarak gezmek, böylelikle doğal düzeni ters çevirdiklerini ve bacaklarını başlarının üzerine aldıklarını

> ilan etmek zorunda bırakılırlar. Aynı şeyi tekrarlamaları halinde ceza ağırlaştırılır; sonunda ölüm cezasına kadar gidebilir.
>
> Buna karşılık 21 yaşına kadar birisiyle yatmaktan imtina edenler (kaçınanlar), hatta bunu 27 yaşına kadar uzatanlar, nişanlarla onurlandırılır ve kamuya açık toplantılarda şarkılarla kutlanırlar.

Yukarıdaki çeviride, örnek aktarılırken çevirmenin tercih ettiği paragraf bölümlemesi aynen korunmuştur. Çevirmen pek çok yerde dipnot kullanmaktadır. Bu bölümde geçen "Magistrat" sözcüğü için de dipnot bulunmaktadır (ç.n. Resmi yüksek memur sıfatı taşıyan kişi, Roma'da Konsül). Bu dipnottan da anlaşıldığı gibi çevirmen Roma dönemini referans alarak bir anlamlandırma yoluna gitmiş ya da kaynak olarak kullandığı ara dilden çeviri onu bu yönde karar almaya sevk etmiştir. Nitekim yukarıda değindiğimiz "le maestre matrone" ifadesi için "saygın yaşlı kadınlar" kullanımı, "matrona" sözcüğünün antik Roma'ya dayanan anlamına bağlı kaldığını göstermektedir. Oysa kullanımda yaşlılıkla ilgili bir çağrışım bulunmamaktadır. "Saygın" seçimi, belli erdemlere her şeyden çok önem veren bir toplumda diğerlerinin "saygın" olmama ihtimalini çağrıştırdığından, kadınlar söz konusu olduğunda bildik zihniyet kalıplarıyla "cinsellik ve kadın" bağlamında ütopyada yer almayan bir hiyerarşi yaratabilir. E.M.T 2'de de astrolojiyle ilgili bölüm atlanmıştır. "Sodomia" sözcüğünün anlam alanı daraltılmıştır. Yukarıdaki örnekte, "kadınla erkeğin birlikte yatması", "[…] hamilelerle yatılmasına izin verilir" gibi ifadeler, dilimizde cinsel açıdan daha özgür davranan kadınları aşağılamak için kullanılan "önüne gelenle yatıp kalkıyor" ifadesini çağrıştırması dışında cinsiyetçi sayılabilecek kullanımlara rastlanmamıştır. Kaynak metinde "yatak" sözcüğü yukarıdaki örnekte değil, bir başka yerde sadece iki kez kullanılmıştır. Hristiyanlıkta kadın ortaklığının olup olmadığının tartışıldığı bağlamda kullanılan bu sözcüğün Türkçe çevirilerde bu kadar sık geçmesi "kadın/cinsellik/yatak" sözcükleriyle oluşturulan cinsiyetçi bağlamsallaştırmanın sonucu gibi görünmektedir. Yukarıdaki çeviride cinsiyetçi olarak tanımlayabileceğimiz bir kullanım bulunmamaktadır. Hatta giriş cümlesi erkeklerin kadınlardaki yaş sınırına riayet etmesini pekiştiren ve güçlendiren yanıyla dikkat çekicidir.

E.M.T. 3

> CENOVALI –Burada hiçbir kadın on dokuz yaşına basmadan kocaya verilmez. Erkek de yirmi bir yaşına girmeden soyunu devam ettirmeye girişemez, ama bünyesi zayıfsa süre daha da uzar. Bu yaştan önce doğaya aykırı yollardan zevklerini tatmin etmeye kalkışmasınlar diye bazı erkeklerin ancak kısır ve hamile kadınlarla cinsel ilişkiye girmesine izin verilir. Kadın yöneticiler ve yaşlı erkek yöneticiler, şehvetli ve aşk güdüleri fazla olan erkeklere cinsel ilişkiye girebilecekleri kadınları bulur; onların bu ilişkiyi istediklerini ya kendilerinden gizlice öğrenirler ya da böyle bir şeyi güreş meydanlarında bizzat saptarlar. Ama önce soyun üremesinden birincil derecede sorumlu yöneticiden izin alırlar; bu kişi büyük Tıp Bilginidir, ve üç asil başkandan biri olan Sevgi'nin hizmetindendir. Eşcinsel bir ilişki yaşarken yakalanırlarsa cezaya çarptırılırlar ve doğal düzeni alt üst ettiklerinin işareti olarak ayakkabılarını boyunlarına asarak gezmek zorunda kalırlar, başka deyişle ayakları başlarına geçirirler. Bu suça ikinci kez teşebbüs etmeye kalkarlarsa, işin sonu ölüm cezasına kadar gidebilir. Buna karşılık yirmi bir yaşına kadar cinsel ilişkiye girmekten kaçınmış olanlar, hatta yirmi yedi yaşına kadar hiçbir ilişki yaşamamış olanlar, nişanlarla onurlandırılır ve halka açık törenler düzenlenip şarkılarla göklere çıkarılır.

Yukarıdaki örnekte "kocaya vermek", "soyunu devam ettirmek" gibi ifadeler geleneksel toplumların aileye dayalı toplumsal cinsiyet rollerini çağrıştırmaktadır. Oysa Campanella'nın ütopyasında toplum kocaman bir ailedir ve geleneksel aile modeline karşı bir ütopya söz konusudur. "Kadın bulmak" ifadesi de kadını "cinsel nesneye" indirgeyen bir çağrışım yaratmaktadır. Bu çeviride de Venüs ile ilgili detayın atlanması, Latince versiyonların tamamında ya da bir kısmında bu bölümün çıkarıldığını düşündürmektedir. "Maestre matrone" için bu çeviride kadın yöneticiler denerek tarafsız bir dil kullanımı yeğlenmiştir. Yaptıkları görev genel bir yöneticilik işleviyle üreme meclisi görevine indirgenmemiştir.

E.M.T. 4

> CENOVALI –Kadınlar on dokuz yaşına basmadan, erkekler de yirmi bir yaşına gelmeden üremeye uygun bulunmuyor ve bu amaçla bir araya gelmelerine izin verilmiyor, bünyesi zayıf bir erkekte bu yaş sınırı daha da fazla olabilir. Venüs'ün ağır etkisinde kaldıklarından cinsel dürtüleri fazla olan bazı erkeklerin, üreme yaşına gelmemelerine rağmen gayri meşru yollara sapmasınlar[9] diye kısır ya da hamile kadınlarla birleşmelerine izin veriliyor. Baş ebeler ve üremeden sorumlu kıdemli erkek eğitmenler, durumları kendilerine gizlice açıklanan bu tür gençlerin ihtiyaçlarını temin etmekle ilgileniyorlar. Ancak bunu büyük bir hekim olan üreme konusundaki en üst görevli Prens Sevgi'ye bağlı çalışan sorumlu eğitmene bilgi vermeden yapmıyorlar. Sodomist davranışları olanlar, küfür ve hakarete maruz kalıyorlar, iki gün boyunlarında ayakkabılarıyla dolaştırılıyor, bunun anlamı doğal düzene karşı geldiklerinden, ayaklar başta dolaşmak, aynı şey ikinci kez tekrarlanırsa, verilen ceza ölüm cezasına kadar varıyor. Ama yirmi bir yaşına kadar her türlü cinsel ilişkiden uzak duranlar bazı onurlandırmalar ve şarkılarla kutlanıyor.

Yukarıdaki örnekte ise bir açımlama bulunmaktadır, "sottoporre" fiili görmezden gelinmiş ve düz anlamsal olarak "Hiçbir kadın on dokuz yaşına gelmeden erkeğe önerilmez, sunulmaz" biçiminde de çevrilebilecek cümle daha teknik ve ansiklopedik bir dil ile aktarılmış ve erkeğe tabi olmak, önerilmek gibi "toplumsal cinsiyet rolleri" açısından erkeği kadına göre daha üst konumlayan bir yaklaşımdan kaçınılmıştır. "Kadın bulmak" yerine bu tür gençlerin "ihtiyaçlarını temin etmek" ifadesi kaynak metinde iki kez geçen "provvedere" fiilinin anlam alanından yola çıkarak kullanılmıştır. Nitekim kaynak metinde "kadın" sözcüğü yer almamaktadır. "Maestre matrone" içinse E.M.T. 1'deki gibi "baş ebe" ifadesi kullanılmıştır, bunun nedeni söz konusu kadınların üreme konusundaki sorumluluklarına dikkat çekmektir.

E.M.R.1.

> Cenovalı: Hiç kimse, on dokuz yaşına girmemiş olan bir kadınla ilişkiye girmeye cüret edemez. Erkek ise yirmi bir yaşından önce çocuk yapma görevine başlamamalıdır. Bu yaştan itibaren bazılarına cinsel birleşme için izin verilir ancak yalnızca kısır ya da hamilelerle ki tutkularının tatminini doğal olmayan yollarda aramasınlar (12). Saygın kadınlar ve yaşça büyük yöneticiler, onlara ihtiraslarını itiraf eden daha tutkulu kişilerin duygusal çekimini (Venerius usum) kontrol altında tutmak durumundadır. Gerçi onlar bu kişileri oyun ya da güreş (in palestra) sırasında gözlemlerken de durumu anlayabilirler. Yine de bu görevliler, çocukların doğumundan sorumlu olan daha üst makamdan, Sevgi Prensine bağlı olan yüksek hekimden (Magistrato primo) izin istemelidir. Sodomia yapanlar bir uyarı alır ve iki gün boyunca ayakkabılarını boyunlarına asılı dolaşmak zorunda kalır, doğal düzeni bozduklarını ve ayakları baş yerine koyduklarını göstermek için. Tekrar durumundaysa ceza arttırılır ve ölüme kadar gidebilir. Öte yandan yirmi bir yaşına kadar, özellikle de yirmi yedi yaşına kadar cinsel birleşmeden uzak durabilenler herkesin saygısını kazanır ve toplantılarda söylenen övgü şarkılarında anılır.[10]

Bu örnekte kadın bir ilişki için sunulmaz ya da verilmez, hatta bunun cüret isteyen, yasaklanan, yasal olmayan bir eylem olduğu vurgulanır. "Çocuk yapma görevi" ifadesinde çevirmen klasik Rusça sözlüklerinde bulunmayan, "çocuklar" (deti) ve "yaratmak" (tvorit') sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşan, muhtemelen kendi ürünü olan bir sözcük kullanmıştır (detotvoreniye). Bununla, cinsel birleşmenin asıl amacının şehvetin tatmini değil, üreme olduğunu vurgulamak istemiş olabilir. "Doğal olmayan yollarla" ilgili on iki numaralı dipnotta Genkel "Manastırların birer günah yuvası olduğu bilinir ve bir rahip olarak Campanella bunu çok iyi biliyor olmalı" biçiminde kişisel yorumunu ekler. Genel olarak E.M.R.2'deki dipnotlar resmi görüş ya da akademik bilgi vermek amacıyla kullanılırken E.M.R.1'deki dipnotlar bireyseldir, çevirmenin kişisel görüşünü yansıtır. Bu örnekte ve genel olarak erek metinde dikkat çeken bir diğer özellik ise Latince sözcük ve ifadelerin yer yer parantez içinde verilmesidir. Böylelikle Venüs'ün etkisine yönelik sözler Rusçada doğrudan yer almazken Latincesiyle dolaylı olarak verilmiş olur. "Maestre matrone" için saygın kadınlar denmesi ve "Magistrat" sözcüğünün bu metinde de kullanılması, E.M.T. 2'nin

9 Qualsiasi rapporto sessuale non finalizzato alla procreazione, specie se *in vase indebito* ("in un orifizio illecito"). Questo tipo di uso della parola è limitato alla teologia morale cristiana, specialmente medioevale.

10 Aksi belirtilmedikçe Rusçadan Türkçeye yapılan çeviriler Denissova'ya aittir. Rusça bilmeyen okur için köprü oluşturmak amacıyla mümkün olduğu kadar sözcüğü sözcüğüne çeviri yapmaya özen gösterilmiştir.

(kitaptaki bilgi Almancadan çevrildiğini belirtmektedir) Genkel'in kullandığı Latince versiyonun Almancasından yararlandığını düşündürmektedir.

E.M.R.2

> Hiçbir kadın on dokuz yaşına kadar bir erkekle cinsel ilişkiye giremez; erkekler ise yirmi bir yaşına kadar çocuk yapmakla görevlendirilmez, hatta bünyeleri zayıfsa daha geç yaşa kadar. Gerçi bazılarına bu yaştan önce de kadınlarla birleşmeye izin verilir ama ya kısır ya da hamile olanlarla, kimseyi yasak sapkınlıklara sürüklememek için. Yaşça büyük kadın ve erkek yöneticiler, onlara gizlice bu tür istekleri itiraf eden ya da spor sırasında yaptıkları gözlemlerle fark ettikleri daha şehvetli ya da kolayca uyarılan kişilerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamakla ilgilenirler. Ama nihai izin, Sevgi Prensine bağlı olan deneyimli doktor, çocuk doğumundan sorumlu yöneticiden gelmeli. Sodomia yapanlara uyarı yapılır ve ayakkabılarını boyunlarına asılı olarak dolaşma cezası verilir, doğal düzeni ihlal ettiklerinin, onu baş aşağıya çevirdiklerinin bir simgesi olarak. Bu suç tekrar işlendiğinde ise ceza ölüme kadar arttırılabilir. Yirmi bir, özellikle de yirmi yedi yaşına kadar cinsel birleşmeden uzak durabilenlerse herkesin saygısını kazanır ve toplantılarda şarkı söyleyerek onurlandırılır.

E.M.R.1'de "Hiç kimse, on dokuz yaşına girmemiş olan bir kadınla ilişkiye girmeye cüret edemez" biçiminde çevrilen yasaklama bu örnekte doğrudan kadını korumaya yöneliktir. Bu vurguyla ütopyada kadının cinsel obje olarak görülmediği belirgindir. Çocuk yapmanın, bedensel ihtiyaçtan ya da duygusal çekimden çok öncelikle toplumsal bir görev olduğu gerçeği de bir kez daha vurgulanır. Önceki çevirilerde "doğaya aykırı yollar, gayri meşru yollar" gibi çevrilen ifade burada daha tahammülsüz olarak değerlendirilebilecek "yasak sapkınlıklar" olarak çevrilmiştir. Venüs'ün etkisiyle ilgili olan bölüm burada yer almamaktadır.

Örnek 2

K.M.

> perché quando si esercitano alla lotta, come i Greci antichi, son nudi tutti maschi e femine, li mastri conoscono chi è impotente o no al coito, e **quali membra con quali si confanno**.[11] E così, sendo ben lavati, si donano al coito ogni tre sere; e non accoppiano se non le femine grandi e belle alli grandi e virtuosi, e le grasse a' macri, e le macre alli grassi, per far temperie. La sera vanno i fanciulli e si conciano i letti, e poi vanno a dormire, secondo ordina il mastro e la maestra. né si pongono al coito se non quando hanno digerito, e prima fanno orazione, ed hanno belle statue di uomini illustri, dove le donne mirano. Poi escono alla fenestra, e pregono Dio del Cielo, che li doni prole buona. E dormeno in due celle, sparti fin a quell'ora che si han da congiungere, ed allora va la maestra, ed apre l'uscio dell'una e l'altra cella. Questa ora è determinata dall'Astrologo e Medico; e si forzan sempre di pigliar tempo, che Mercurio e Venere siano orientali dal Sole in casa benigna e che sian mirati da Giove di buono aspetto e da Saturno e Marte. E così il Sole come la Luna, che spesso sono afete. E per lo più vogliono Vergine in ascendente; ma assai si guardano che Saturno e Marte non stiano in angolo, perché tutti quattro angoli con opposizioni e quadrati infettano, e da essi angoli è la radice della virtù vitale e della sorte, dependente dall'armonia del tutto con le parti. Non si curano del satellizio, ma solo degli aspetti buoni. Ma il satellizio solo nella fondazione della città e della legge ricercano, che però non abbia prencipe Marte o Saturno, se non con buone disposizioni. Ed han per peccato li generatori non trovarsi mondi tre giorni avanti di coito e d'azioni prave, e di non esser devoti al Creatore. Gli altri, che per delizia o per servire alla necessità si donano al coito con sterili o pregne o con donne di poco valore, non osservan queste sottigliezze.

E.M.T. 1

> Kadınlarla askerler, oyunlarda tıpkı eski Ispartalılarda olduğu gibi elbise giymezler. Görevliler, bu oyunlarda yalnız kimlerin usta, kimlerin beceriksiz, kimlerin döllenmeye elverişli, kimlerin elverişsiz olduğunu değil, beden yapısı bakımından hangi erkeğin hangi kadına uygun olduğunu da görebilirler. Güneş Kentliler, her üç gecede bir, o da iyice yıkanıp temizlendikten sonra, çiftleşebilirler. Çiftleşmeler şu kurala göre düzenlenir: Boylu boslu güzel kadınlar iri yarı, güçlü kuvvetli erkeklerle; şişman erkekler

[11] Per antonomasia, *m. virile*, o assol. *membro*, l'organo copulatore dell'uomo, il pene.

> sıska kadınlarla, zayıf kadınlar da şişman erkeklerle birleştirilir ve böylece, aşırılıklar arasında denge kurarak soylarının bozulmamasına dikkat edilir.
>
> Güneş batarken, çocuklar odalara çıkıp yatakları hazırlarlar. Sonra çiftleşecek erkekle kadın odalarına çıkıp öğretmenlerin öğütleri gereğince dinlenmeye başlarlar. Yediklerini iyice sindirmeden, dualarını etmeden bu önemli işe girişmezler. Yatak odalarına en ünlü erkeklerin güzel heykelleri konmuştur, kadınlar baksın da, başlarını göğe kaldırıp böylesine soylu, böylesine güzel çocuklar doğuralım diye Tanrı'ya yakarsınlar diye. Erkek de kadın da çiftleşme saatine kadar ayrı odalarda uyurlar. Zamanı gelince, başebe erkekle kadının kapılarını açar. Birleşecek çiftler ve doğacak çocuklar için en elverişli zamanı, yıldızlara bakarak astrologla hekim daha önceden kararlaştırmışlardır. Çiftleşmeden önce, erkekler döl tohumunu en az üç gün temiz tutmak zorundadır: Kötü şeyler düşünmemiş, uygunsuz davranışlarda bulunmamış olmalıdır; böyle bir şey yapmışsa Tanrı katında kendini temize çıkarması gerekir. Yoksa suç işlemiş sayılır.
>
> Aşırı cinsel istek ya da zorunluluk dolayısıyla, gebe, kısır ve kötü kadınlarla birleşmelerine izin verilen kimseler; bu kuralların hiçbirine uymak zorunda değildirler.
>
> Ama, aslında birer din adamı olan yöneticilerle kendilerini yüksek bilgilere adamış bilim adamlarının soyu üretme işine girişmeden önce, hayli uzun bir cinsel perhizden geçmeleri gerekir. Çünkü zorlu kafa çalışması, sürekli düşünsel gerilim cinsel üretim güçlerini azalttığı için onlardan olacak çocukların bedence ve kafaca güçsüz kalma tehlikesi vardır. Onun için, bu gibi kimselerin ateşli, sağlam, taşkın ve güzel kadınlarla birleşmesi istenir. Oysa, sıcakkanlı, ateşli, taşkın yaradılışlı erkekler, şişman ya da soğuk kadınlarla birleştirilmektedir.

Yukarıdaki örnekte yine astrolojiyle ilgili bölümlerin atlandığı görülür. Birleşme saatine yönelik uzun astrolojik detaylara hiç yer verilmemiş. "Çırılçıplak", "cinsel organ", "iktidarsız" gibi ifadelerinden kaçınılmış, "elbise giymezler", "beden yapısı bakımından hangi kadının hangi erkeğe uygun olduğu", "bu önemli işe girişmezler" gibi ifadelerle ima yoluyla cinsellik ve çıplaklık alanları çağrıştırılmaya çalışılmıştır. Bu tür seçimlerin, örnek çevirinin yapıldığı dönemde göz önünde bulundurulduğunda "toplumsal adaba" uygun bir dil kullanımına yöneldiği çıkarımı yapılabilir. Kaynak metinde çiftleşmeden önce belli davranışlardan kaçınması gereken özneleri tanımlamak için "generatori" ifadesi kullanılmıştır. Bu bağlamda "generatori" her iki cinsi de ifade eden bir sözcük olarak da kabul edilebilecekken, burada sadece "erkekleri" ifade ediyormuş gibi kabul edilmiştir. Cinsiyetçi söylem diye tanımlanabilecek en önemli kullanım "kötü kadın" ifadesiyle ilgilidir. Kaynak metinde bu bağlamda "di poco valore" ifadesi kullanılmaktadır, bu ifade metinde bir kez daha çocuklardan söz edilirken geçer ve aşağıda örnekleyeceğimiz gibi "pek de yetenekli" olmayan çocukları tanımlanır, bu ifadeyle tanımlanan çocukların durumu bağlamdan anlaşıldığı kadarıyla kalıcı değildir, kendilerini geliştirme ve yeteneklerini arttırma potansiyellerine dikkat çekilir. Çiftleştirilecek kişilerin özelliklerini tanımlayan sıfat seçimi de "ateşli, taşkın" gibi abartılı cinsel davranışları tanımlayan sıfatlarla betimlenmiştir. Oysa kaynak metinde böyle bir gönderme bulunmamaktadır.

E.M.T.2

> Güreş okullarında, güreş meydanlarındaki jimnastik oyunlarında ve beden eğitiminde, kadınlar ve erkekler, Antik Yunanlar gibi çırılçıplaktır ve gözetim yapan magistrat personeli kimin üreme yeteneği olduğunu, kimin iktidarsız olduğunu, hangi erkekle kadının bedenlerinin uzuvlarının yapısı bakımından birbirine uygun düştüğünü tespit eder.
>
> Kadınla erkek, yıkandıktan sonra ve ancak üç günde bir yatabilirler. İri ve güzel kadınlar sadece iri ve beden yapısı sağlam erkeklerle çiftleşebilirler. Şişman, iri bedenli kadınlar zayıf erkeklerle, tersine zayıf, sıska kadınlar da şişman, iri erkeklere ayrılırlar; böylece onların arzularından kusursuz soylar türemesine çalışılır.
>
> Akşamları çocuklar gelip yatakları yaparlar, ardından kadın ve erkek gözetmenin talimatıyla çiftleşecek erkek ve kadın yataklarına giderler. Cinsel ilişki, yenen yemekler sindirildikten ve dualar edildikten sonra gerçekleştirilir. Yatak odalarında, saygın erkeklerin heykelleri yerleştirilmiştir; kadınlar bunları seyrederler; bakışlarını pencerelerden göğe çevirerek, Tanrı'dan kendilerine harika bir evlat vermesini isterler. Birleşme saatine kadar iki ayrı odacıkta yatarlar; belli bir anda, gözetmen kadın (başebe) her iki

> odanın da dıştan kapısını açar. Bu ânı, hekimle astrolog belirler; bunlar Venüs ile Merkür'ün Güneş'in doğu tarafında elverişli duruma, Jüpiter'in, Satürn'ün ve Mars'ın mutluluk vaat eden bir konuma gelmesine dikkat ederek uygun zaman noktasını bulurlar.
>
> Çiftleşecek anne-baba, o coşkulu birleşme saatinden önceki üç gün boyunca her türlü ilişkiden hiç lekelenmeksizin uzak durmamış, her türlü kötü eylem ve davranıştan kaçınmamış ve Tanrı ile barışmamışlarsa bu büyük bir haksızlık olarak kabul edilir.
>
> Zevk için ya da hekimin zaruri gördüğü durumlardaki tavsiyesi üzerine veya heyecan olsun diye kısır ya da kötü yola düşmüş kadınlarla ilişki kuranlar bu adet ve kurallara dikkat etmek zorunda değillerdir.

Yukarıdaki örnekte çevirmenin bir önceki çeviride kaçınılan "çırılçıplak", "iktidarsız", "bedenlerinin uzuvları" gibi sözcükleri kullandığı görülür. "Generatori" için sadece erkekler değil, üreme işinin iki cinsi de anlaşılmış ancak, anne-baba diyerek aileyi çağrıştıran toplumsal cinsiyet rolleri yüklenmiştir. Astrolojiyle ilgili bölüm atlanmamıştır. "Di poco valore" ile tanımlanan kadınlar için burada kullanılan "kötü yola düşmüş kadın" dilimizde "fahişelik" sözcüğünün örtmecesi olarak kullanılmaktadır. Oysa *Güneş Kent*'te böyle bir durumdan hiç söz edilmemektedir. Bu kullanım, cinsiyetçi bir yan içermektedir.

E.M.T. 3

> Eski Lakhedaimonia'lılar gibi güreş meydanlarında erkeği kadını çırılçıplak güreş tutarken, kendilerini seyreden yöneticilerce hangisinin cinsel ilişkiye istekli hangisinin isteksiz olduğu saptanır. Bu arada hangi erkeğin vücudunun hangi kadının vücuduna uyduğuna bakılır. Ancak iyice yıkanıp paklandıktan sonra üç gecede bir çiftleşebilirler. Boylu poslu, güzel kadınlar, ancak iri yarı ve istekli erkeklerle ilişkiye girebilir; ayrınca etine dolgun kadınlar zayıf erkeklerle, zayıf kadınlar şişman erkeklerle birleştirilir ki vücutlar arasında iyi bir denge tutturabilinsin ve iyi bir soyun üremesine yararı dokunabilsin. Akşam olurken çocuk hizmetkarlar gelir yataklarını hazırlar, sonra çiftleşecek kadın ve erkek, erkek ve kadın yöneticinin talimatlarına uyarak yataklarına çekilir. Yenen yemekler sindirilmeden ve göklerdeki tanrıya dua edilmeden kadın ve erkeğin cinsel ilişkiye girmesine izin verilmez. Yatak odalarında en seçkin erkeklerin heybetli heykelleri bulunur, kadınlar bunları seyreder, ardından pencereden gökyüzüne bakarak Tanrı'ya yakarırlar ve kendilerine böyle çocuklar vermesini dilerler. İlişkiye girecekleri saate kadar kadın ve erkek ayrı odalarda uyur. Zamanı geldiğinde Kadın Yönetici her ikisinin de kapısını dışarıdan açar. Söz konusu saati, Astrolog ve Hekim belirler, bunlar Venus ve Mercurius'un Güneş'e göre doğuda, uğurlu bir evde bulunmasını ve aynı zamanda hem Iuppiter, hem Saturnus hem de Mars tarafından iyi bir açıdan görünüyor olmasına dikkat ederek uygun zamanı yakalamaya çalışırlar; yoksa böyle bir ilişkiye asla izin vermezler. Özellikle Güneş ve Ay'ı her zaman Yaşam Verici olarak görürler. Yıldız haritasında Başak burcunu görmekten pek hoşlanırlar. Ama uğursuz yıldızların köşelerde olmamasına çok dikkat ederler, çünkü onlara göre bütün dörtlü ve zıt açılar sert etkiler yaratır, oysa yaşam gücünün ve yazgının temeli evrenin bütünüyle parçaları arasındaki uyuma bağlı olan bu açılardan gelir. Uğurlu açılarda yerleşmişlerse uyduların etkisinden hiç çekinmezler. Bunları sadece Ülkenin kuruluşu ve yasa oluşturma gibi konularda göz önüne alırlar, çünkü bu konuda yapılacak en iyi düzenlemeler Mars ve Saturnus yönetici olduğu zaman gerçekleşeceğine inanırlar. Sabit yıldızlarla olan açılarını dikkate alarak diğer takımyıldızlardan da yararlanırlar. Baba olacak erkeklerin çiftleşmeden önceki üç gün boyunca herhangi bir cinsel ilişki yaşamasının, iffetsiz davranışlarda bulunmasının ve Yüce Tanrı'yla birleşip kendini ona adamamış olmasının dinen caiz olmadığını düşünürler. Diğer erkekler için böyle töreler söz konusu değildir; bunlar zevklerini tatmin için ya da hekim tavsiyesine uyarak veya şehvet dürtüsüyle kısır kadınlarla, hamilelerle ya da hafif meşrep kadınlarla ilişkiye girebilirler.

Yukarıdaki örnekte astrolojiyle ilgili bölümün hiç atlanmadan verildiği kolayca gözlemlenebilir. Konumuz olan cinsellik ve cinsiyetçi dil meselesiyle ilgili örneklere gelecek olursak, çevirmenin "cinsel organ" ifadesini kullanmaktan kaçındığı gözlemlenebilir. "Generatori" sözcüğü sadece erkekleri kapsayacak biçimde anlaşılmıştır, ardından gelen tümce açısından bağlam da bu anlamayı doğrulamaktadır. Yine de baba olacak erkekler ifadesiyle aile kavramına ve "babalık" rolüne bir gönderme olduğunu belirterek metinde olmayan "toplumsal cinsiyet rollerinin" öne çıkartıldığı gözlemi yapılabilir. Bu örnekte de "di poco valore" için hafif meşrep kadınlar denerek ifadeye "cinsiyetçi ve ayrımcı" bir nitelik yüklenmiştir.

E.M.T. 4

> Tıpkı Antik Yunan'daki gibi güreşirlerken tüm kadın ve erkekler çıplak olduğundan eğitmenler cinsel organlarına bakarak kimlerin iktidarsız olduğunu anlıyorlar ve kimin kiminle çiftleşebileceğini öngörüyorlar. Her üç gecede bir gençlere cinsel birleşme izni veriliyor, öncesinde iyice yıkanıp paklanıyorlar, orantılı çocuklar dünyaya gelsin diye heybetli ve güzel kadınlar heybetli ve faziletli erkeklerle, şişman kadınlar zayıf erkeklerle, zayıf kadınlar şişman erkeklerle çiftleştiriliyor. Birleşme akşamı gençler yataklarını hazırlar ve dinlenmeye çekilirler, erkek ya da kadın eğitmenin talimatıyla uyumaya gidiyorlar. Yediklerini hazmetmeden ve dua etmeden birleşme gerçekleşmiyor; kadınların odalarında ünlü ve yakışıklı erkeklerin heykelleri yer alıyor. Birleşmeden önce cama çıkıyorlar ve Göklerin Tanrısına onlara güzel evlatlar versin diye dua ediyorlar. Birleşmelerine izin verilen saate kadar kadın ve erkek ayrı yerlerde uyuyor, uygun saat geldiğinde baş ebe gelip odalarının kapılarını açıyor. Birleşme saatine Astrolog ve Hekim karar veriyor ve daima en uygun zamanın bulunmasına çabalarlar. İstedikleri gökyüzü konumu Merkür ve Venüs Güneşin doğusunda iyi bir evde olması ve iyi görünümdeki Jüpiter ile Satürn ve Mars'ın olumlu etkisinde kalmasıdır. Yaşam süresini belirleyen Ay gibi Güneş'in de iyi konumda olmasını isterler. Ayrıca Başak burcunun yükselende olmasına ama genelde Satürn ve Marsın köşe konumda olmamasına dikkat ederler, çünkü köşe konumların dördü de karşıt ve kare açılarıyla kötü etki yaratabilir ve köşe konumlar yaşamsal erdemin ve bütünün parçalarla uyumuna bağlı olan kaderin kökünü oluşturur. Uyduların konumuyla çok ilgilenmiyorlar sadece iyi görünümlerine odaklanıyorlar. Ancak bir kent kurarken ve kanun yaparken uyduların konumunu araştırıyorlar, o zaman da Mars ve Satürn iyi konumda yani yönetici konumunda değillerse bu işlerden kaçınırlar. Cinsel birleşmeden önceki üç gün boyunca dünyadan el etek çekmedikçe, kötü eylemlerden uzak durmadıkça ve Yaradan'a ibadet edilmedikçe günah işlemiş sayılırlar. Kısır ya da hamile veya çok değerli olmayan kadınlarla keyif için ya da ihtiyaçlarını karşılasınlar diye kendilerine cinsel birleşme izni verilen diğer erkekler bu hassas detaylara dikkat etmezler.

Burada, örneğin E.M.T.1'de kaçınılan "çıplak", "iktidarsız", "cinsel organ" gibi sözcükler kullanılmıştır. Astrolojiyle ilgili bölüm atlanmamıştır.

"Generatori"den üreme sürecine katılan her iki cins de anlaşılmış, iki cinsi de kapsayacak sözcük seçimleri ve sözdizim yeğlenmiş, anne-baba, ebeveyn gibi geleneksel aile yapısını ve toplumsal cinsiyet rollerini çağrıştırabilecek sözcüklerden kaçınılmıştır. "Di poco valore" ile tanımlanan kadınlar için burada diğer erek metinlerden farklı olarak "daha az değerli" çevirisi yapılmıştır (Krş.: "kötü kadınlar, kötü yola düşmüş kadınlar, hafifmeşrep kadınlar"). Bu iki bakımdan E.M.T.4 diğer erek metinlere göre daha farklı bir yaklaşım sunar. Bu çeviride çıkarma ya da sansürün yapılmadığı gibi Campanella'nın betimlemeye çalıştığı toplumsal yapı ve üreme düzeni alıcı dizgenin geleneksel çerçevelerine yerleştirmeden aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çeviride geçen "gençler" ifadesi kaynak metindeki "fanciulli" ifadesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Aslında "fanciullo", yeniyetme çocukları ifade etmek için kullanılmaktadır. Anlam alanında mecazi olarak o yaşlardaki çocuklar gibi "saf, tecrübesiz" olma halini belirten kullanımlar bulunmaktadır. Diğer çevirilerde bu sözcük "erkek çocuk" olarak anlaşılmış ve yatağı yapan çocuklarla yataklara çekilenler farklı özneler olarak sunulmuştur.

E.M.R.1

> Arenalardaki jimnastik egzersizler ve oyunlar sırasında Lacedaemonyalıların örneğini takip ederek, erkekler ve kadınlar tamamen çıplak kalır, böylece onları izleyen görevliler kimin çocuk yapmaya uygun olduğunu, kimin olmadığını ve hangi erkeklerle kadınların vücut yapıları bakımından birbirine daha uygun olduğunu anlayabilir.
>
> Çiftleşme ancak eşler yıkandıktan sonra ve bir gece arayla gerçekleşebilir. Uzun boylu ve güzel kadınlar sadece uzun boylu, yapılı erkeklerle birleştirilir; kilolu kadınlar zayıf erkeklerle bir araya gelir; aksine, zayıf kadınlar şişman erkeklere tahsis edilir, böylece mizaçların karışımından iyi bir ırk elde edilir.
>
> Akşam vakti erkek çocuklar yataklarını hazırlar ve kadın ya da erkek gözetmenin izniyle yatarlar. Cinsel ilişki ancak yemek sindirildikten ve dua edildikten sonra gerçekleşebilir. Yatak odalarında kadınların bakmaları için yakışıklı erkeklerin heykelleri vardır (13).
>
> Pencereye yaklaşıp, gözlerini göğe çevirerek Tanrı'ya kendilerine güzel evlatlar vermesi için dua ederler. Çiftleşme saatine kadar ayrı odalarda uyurlar; belli bir saatte yönetici kadın (magistra) her iki kapıyı da açar. Bu saat, Venüs ve Merkür'ün güneşin doğusunda, Jüpiter'in yanı sıra Satürn ve Mars'ın olumlu açıda

> olduğu veya bu son ikisinin etki alanının tamamen dışında ve uygun bir evde (domo benigna) bulunduğu anı tahmin etmeye çalışan doktorlar ve bir astrolog tarafından belirlenir. Hem Güneş hem Ay burcunda Başak'ı severler. Ancak Kent halkı, haritanın karşıt köşelerinde uğursuz belirtilerinin olmamasına çok dikkat ederler, çünkü yaşamın ve tüm dünyanın mutluluğunun ve dengesinin asıl temeli oradadır. Örtüşen etkilere değil, yıldızlar arasındaki uyuma önem verirler. Devletin ve hukukun kurulmasında koruma görürler ve Marsla Satürn bunu ancak mükemmel konumlandıklarında sağlayabilirler. Ayrıca diğer takımyıldızları ve sabit yıldızları da ihmal etmezler.
>
> Ebeveynlerin çiftleşmeden üç gün önce her bakımdan lekesiz kalmamaları, hiçbir kötülükten kaçınmamaları ve Tanrı'dan af dilememeleri çok önemli bir kabahat olarak kabul edilir. Kısır ya da toplumdan dışlanmış (aşağılık) kadınlarla, zevk için ya da doktorun önerdiği şekilde ya da uyarılma amacıyla cinsel ilişkiye girenler, bu adetlere uymazlar.
>
> Rahipler tarikatına mensup olanlar ve bilim ve bilgelikle uğraşanlar daha uzun süreli perhiz yaşamadan çocuk yapmaya başlamamalıdır. Gerçek şu ki, uzun süreli zihinsel faaliyetler yaşam güçlerini zayıflatır, sürekli düşünmekle meşgul olan beyinleri bu eyleme bütün verimle katılamaz ve bu nedenle çocukları genellikle zayıf bünyeli olur. Bundan kaçınmak için bu kişilere canlı, güzel, hayat dolu kadınlar verilir. Aksine, aynı nedenlerle, hareketli, enerjik, kolayca duygulanan erkeklere şişman, ağırkanlı kadınlar verilir.
>
> Bu örnekte "iktidarsız" ya da "cinsel organ" gibi doğrudan adlandırmalar yerine daha dolaylı olan "çocuk yapmaya uygun olmayan" ve "vücut yapıları" gibi adlandırmalar yeğlenmiştir. Bu seçimler hem o dönemde hem Sovyet döneminde aile yapısı konusunda muhafazakâr sayılabilecek Rus toplumunun, çevirmen için yarattığı okur öngörüsünden kaynaklanan kısıtlamalarla açıklanabilir. "Kadınlar...tahsis edilir/verilir", "dışlanmış (aşağılık) kadınlar" gibi ifadeler kadınlara yönelik ayrım içermesi bakımından cinsiyetçi söylem kapsamında değerlendirilebilir. "Ebeveyn" sözcüğü sorumluluğu iki tarafa yüklenmesi bakımından eşitlikçi görünse de aslında alıcı dizgenin geleneksel anlayışını sergilemektedir. Aynı biçimde "eşler" sözcüğü de (Rus. "suprugi" – evli çift, karı koca).

Latince kaynakta burada "foeminarium vilium" ifadesi yer alır; "vilis" sıfatı ise "ucuz, değerli olmayan" olarak çevrilir. Bu anlamda yukarıda açıklanan "di poco valore" ifadesi ve çevirileri arasında benzerlik söz konusudur. Öte yandan, örneğin E.M.T.1'de görülen "ateşli, sağlam, taşkın ve güzel" gibi sıfatlar yerine burada daha nötr bir yaklaşımla "canlı, güzel, hayat dolu" sıfatları yeğlenmiştir (Lat. "foeminis natura vividis, strenius et formosis"). Astrolojiyle ilgili kısımlar atlanmamıştır ancak yer yer anlaşılması zor, muğlak bir biçimde çevrilmiştir ("Devletin ve hukukun kurulmasında koruma görürler..."). On üç numaralı dipnotta çevirmen, doğacak çocuk onlara benzesin diye ünlü ve yakışıklı erkeklerin heykellerine bakmak geleneğinin soylu Atinalı kadınlar arasında da yaygın olduğunu açıklar.

E.M.R.2

> Eski Spartalıların adetlerine göre arenadaki alıştırmalar sırasında erkek olsun kadın olsun herkes tamamen soyunduğundan, yöneticiler kimin çiftleşme için yetenekli, kimin uyuşuk olduğunu ve hangi erkekle kadının vücut yapıları açısından birbirine daha uygun olduğunu görürler; bu kişilere ancak iyice yıkandıktan sonra her üç gecede bir cinsel ilişkiye girmelerine izin verilir. Görkemli ve güzel kadınlar ancak heybetli ve güçlü erkeklerle birleşir; şişmanlar - zayıflarla ve zayıflar - şişman olanlarla, böylece birbirlerini iyi ve faydalı bir şekilde dengeleyebilirler. Akşamları erkek çocuklar gelip bu kişilerin yataklarını açarlar ve daha sonra kadın ve erkek yöneticilerin talimatıyla uyumaları için onları odalarına götürürler. Çiftleşme ancak yiyecekleri sindirdikten ve göksel tanrıya dua ettikten sonra başlar. Yatak odalarında ünlü erkeklerin güzel heykelleri vardır, kadınlar bu heykelleri seyrederler ve sonra pencerelerden gökyüzüne bakarak kendilerine layık bir evlat nasip etmesi için Tanrı'ya dua ederler. Çiftleşme saatine kadar ayrı odalarda uyurlar. Sonra kadın yönetici kalkar ve iki kapıyı da dışarıdan açar. Bu saat, Venüs ve Merkür'ün Güneş'in doğusunda, uygun bir evde, Jüpiter'in, Mars'ın ve Satürn'ün iyi bir açıda bulunduğu ya da son ikisinin açı alanının dışında olan zamanı yakalamaya çalışan astrolog ve doktor tarafından belirlenir. Bu, genellikle yükselen olan Güneş ve Ay için özellikle önemlidir. Yıldız haritasında Başak'ı severler ama haritanın köşelerinde zararlı gezegenler olmamasına özen gösterirler çünkü onlar tüm diğer köşe ve açıları etkiler, oysa evrenin bütününde ve parçalarındaki dengeyle uyum içinde olan yaşam gücünün özü buna bağlıdır. Bir gezegenin seyrinden çok bulunduğu açıları önemserler. Gezegenlerin seyri onlar için sadece şehri ve yasayı kurarken önemlidir, Mars'ın ve Satürn'ün hâkim olmaması koşuluyla, en iyi konumlarda oldukları durumlar dışında. Ayrıca sabit yıldızların konumunu da hesaba katarlar. Ebeveynlerin çiftleşmeden üç günden daha kısa bir süre önce kendilerini tohum ile

> lekelemiş, kusursuz davranmamış, yüce tanrıdan af dileyip kendini ona adamamış olmalarını kabul edilemez buluyorlar. Kısır ya da hamile kadınlarla veya aşağılık kadınlarla zevk veya sağlık için ya da tutkularından dolayı cinsel ilişkide bulunanlar bu kurallara uymazlar. Hepsi aynı zamanda rahipler olan yetkili kişiler ve bilgin öğretmenler ancak birkaç gün boyunca birçok koşul gözlemlenirse üretici olabilirler, çünkü yoğun zihinsel çalışmalardan dolayı canlılıkları zayıflar ve sürekli bir şeyler düşündüklerinden beyinleri erkeksi enerji üretemez, bu nedenle zayıf çocuklar üretirler. Oysa bundan mümkün olan her şekilde kaçınmaya çalışıyorlar, bu yüzden bilim adamlarını enerjik, canlı ve güzel kadınlarla birleştiriyorlar. Sert, sabırsız, huzursuz ve saldırgan erkekleri ise - tombul ve uysal karakterli kadınlarla.

Bu örnek öncelikle düzenleme bakımından önceki örneğe göre farklıdır, paragraflara bölünmemiş, tek uzun bölüm biçiminde düzenlenmiştir. İktidarsızlığa ya da cinsel organlara ilişkin ifadeler burada da kullanılmamıştır. Astrolojik kurallarla ilgili bölüm çevrilmiştir. Bu örnekte de geleneksel yapıyı temsil eden "ebeveynler" sözcüğü yeğlenmiş, "foeminarium vilium" bir kez daha "aşağılık kadınlar" olarak çevrilmiştir.

Örnek 3

K.M.

> Se alcune di queste donne non concipeno con uno, le mettono con altri; se poi si trova sterile, si può accomunare, ma non ha l'onor delle matrone in Consiglio della generazione e nella mensa e nel tempio; e questo lo fanno perché essa non procuri la sterilità per lussuriare.

E.M.T. 1

> Kendisiyle birleşmesi uygun görülen erkekten çocuğu olmayan kadın, bir başka erkeğe verilir. Birkaç kez denendikten sonra kısırlığı anlaşılırsa orta malı olur. O zaman böylelerine üretme kurulunda, ortak sofrada ve tapınakta bulunmak gibi aile kadınlarına tanınan haklar ve görevler tanınmaz, böylece bazı kadınların sırf zevklerini doyurmak için kısırlığa heveslenmeleri de önlenmiş olur.

Erkeğe verilmek ve orta malı olmak ifadeleri cinsiyetçi bir ton içermektedir. Çekirdek aile kavramının olmadığı bir toplumda "aile kadını" ifadesine kullanmak, dilimizdeki "toplumsal cinsiyet" tanımlarıyla bir eşdeğerlilik arayışının göstergesidir.

E.M.T. 2

> Belli bir çiftin birleşmesi sonucu kadın döllenemezse, bu kez başka bir erkekle çiftleştirilir; o zaman da hamile kalmazsa artık erkeklerin ortak malı olup çıkar; bu durumda yaşlı kadınların üreme işleri kurulunda, sofralarda ya da mabette gördükleri hürmetten bu kadınlar yoksun bırakılır.
>
> Bu düzenlemeye gidilmiş olmasının nedeni kadınların, adaba uymayan sorumsuz davranışlarıyla kendilerini kısır hale getirmelerini önlemektir.

Yukarıdaki örnekte cinsiyetçi söylem olarak tanımlanabilecek kullanımlar kadının döllenmesiyle ve çiftleştirilmesiyle ilgili sözcük seçimleri, "erkeklerin ortak malı olup çıkar" ifadesi ve erek kültürü için geçerli olan toplumsal "adabın" varlığına yönelik göndermedir.

E.M.T. 3

> Bir kadın ilişkiye girdiği erkekten gebe kalmazsa başka erkeklerle birleştirilir, sonuçta kısır olduğu anlaşılırsa serbestçe herhangi bir erkekle ilişkiye girebilir ama bu durumda ne üremeden sorumlu kurulda ne tapınakta ne de sofrada kendisine bir hanım olarak gereken saygı gösterilmez. Ayrıca bu uygulamayla, bir kadının herkesle ilişkiye girmek için kendi kendisini kısırlaştırmasının da önü alınmış olur.

Yukarıdaki örnekte diğer örneklerdeki aşağılayıcı ifade yer almamaktadır. Ancak bir "hanım" olarak gereken saygı gösterilmez ifadesindeki "hanım" dilimizde kadından beklenen toplumsal davranış kalıplarını akla getirmektedir. Buradaki sözcük seçiminin yukarıda da vurgulamaya çalıştığımız "maestre matrone" ifadesine uygun karşılık bulmanın zorluğundan kaynaklanmış olabileceğini de belirtmemiz gerekir.

E.M.T.4

> Bir erkekle birlikte olduktan sonra hamile kalmayan kadınlar başka erkeklerle çiftleştirilir; eğer kısır oldukları anlaşılırsa başkalarıyla birleşebilirler ama Üreme Meclisi'nde, yemekhanede ve tapınakta ebe kadınların gördüğü itibarı göremezler Güneş Kentliler bunu, kadınların cinsel şehvet uğruna kısırlığa yol açmalarını engellemek için yaparlar.

Kaynak metindeki "si può accomunare" ifadesinin yukarıda cinsiyetçi söylem örneği olarak gösterdiğimiz anlamlara gelebileceği açıktır. Ancak, yazınsal bir kullanım olan "accomunarsi con altri" başkalarıyla geçici ya da kalıcı olarak kalmak üzere birleşmek anlamına da gelmektedir. Cümlenin bağlamından yola çıkan Parlak, cinsiyetçi bir yan içerebilecek "orta malı" olmak vb. ifadelerden kaçınmıştır. Nitekim, Donno'nun İngilizce çevirisinde de benzer bir karar alınmıştır.

E.M.R.1

> Eğer bir kadın belli bir ilişkide hamile kalmazsa onu başka bir erkekle birleştirirler; bu durumda da hamile kalmazsa bütün erkeklerin kısmeti/malı haline gelir; ancak bu durumda üreme konularının tartışıldığı kurulda, tapınaklarda ve masada saygın kadınlara (matrona) gösterilen itibardan mahrum bırakılır. Bu kural, kadınlar cinsel yaşamın aşırılıklarıyla kendini kısır bırakmasınlar diye konulmuştur.

Yukarıdaki kullanımda kadına adeta bir ganimet gözüyle bakıldığı da dikkat çekmektedir. "Maestre matrone" burada da saygın kadın olarak kabul edilmiş, antik Roma'daki kullanımının yan anlamı yüklenmiştir.

E.M.R.2

> Eğer bir kadın belli bir erkekten hamile kalmazsa onu başkasıyla birleştirirler; burada da kısır olduğu anlaşılırsa genel/ortak kullanıma geçer ama ne üreme kurulunda ne tapınakta ne de yemek masasında bir matronanın gördüğü itibarı görür. Bu, hiçbir kadın şehvet uğruna hamileliğine son vermesin diye yapılır.

Yukarıdaki örnekte "genel/ortak kullanıma" geçer yukarıdakiler kadar aşağılayıcı bir cinsiyetçilik içermez ama yine de ütopyanın genel ruhuna aykırı bir indirgeme ortaya çıkarır. Campanella'nın ideal toplumunun özgür ve üretici özneleri birden nesne konumuna indirgenmiş olur. Bu çeviri de diğer örneklerde görülmeyen "hamileliğine son vermesin" ifadesi bulunmaktadır. Metnin diğer bölümlerinden anladığımız kadarıyla hamilelik cinsel ilişkiye engel teşkil etmemektedir. Tekrar hatırlatırsak, E.M.R. 2 1937 yılında çevrilmiştir, bu çalışma kapsamında incelenen baskısı ise 1947 yılına aittir. Sovyet Birliğinde kürtaj hakkı 1930'lu yıllardan itibaren çeşitli ölçülerde kısıtlanmış, 1936-1955 yılları arasındaysa kürtaj tamamen yasak hale gelmiştir. Uzman olmayan kişilere başvurmak ve uygunsuz koşullarda kürtaj olmak durumunda kalan birçok kadın kısır kalmıştır (Sakeviç 2005). Çevirmenin bu seçimiyle tarihsel koşullar arasında bir bağlantının olup olmadığı sorusu akla gelmektedir.

Yukarıda verdiğimiz örnekler bakış açımızı yansıtacak biçimde niyetli seçilmiş ve yetersiz görünebilir. Bu durumda bir sağlama yapmak ve değerlendirmeyi okura bırakmak üzere aşağıda bir örnek daha vermek yerinde olacaktır. "Kötü kadın", "orta malı", "hafif meşrep" gibi kullanımlara kaynaklık eden "di poco valore" ifadesinin metinde iki kez geçtiğini ve ikincisinde çocuklarla ilgili bir bağlamın söz konusu olduğunu

belirtmiştik. Güneş Kentte çocuklar yedi yaşına kadar ortak eğitim alırlar. Bu ortak eğitimden sonra "di poco valore" bulunan çocuklar köylere gönderilirler. Aşağıda ilgili bölümün çevirisindeki kararları yorumsuz olarak veriyoruz.

Örnek 4

K.M.: Ma li figli di poco valore si mandano alle ville e, quando riescono, poi si riducono alla città.

E.M.T.1: Geri zekalı çocuklarsa köylere yollanır, zekaları gelişenler yeniden kente getirilir.

E.M.T.2: Yeteneği daha az çocuklar kırsal kesime yollanırlar ve ileride işe yarar yeteneklerini geliştirdikten sonra onların da kente dönmelerine izin verilir.

E.M.T.3: Fazla yetenekli olmayan çocuklar köylere yollanır. Herhangi bir sanat dalında başarılı olduktan sonra yeniden Kente gönderilir.

E.M.T.4: Ama pek yetenekli olmayan çocuklar, köylere gönderilirler ve belli başarı kazandıklarında, tekrar kente getirilirler.

E.M.R.1: Daha az yetenekli çocuklar köye gönderilir.

E.M.R.2: Daha az yetenekli çocuklar köye yollanır.

Matriks normları ve yanmetinler açısından erek metinler

Türkçe erek metinler

Türkçe erek metinlerin genel yapısından sayfa ve satır sayılarından, önsözlerinden yukarıdaki bölümlerde yeri geldikçe söz etmiştik. Burada kısaca hatırlatmamız gerekirse, her birinin bir önsöz içerdiği ilk iki erek metnin önsözünde çevirilerine dair herhangi bir bilgi bulunmadığını, çeviriyle ilgili bilgilerin copyright sayfasından edinildiğini bir kez daha belirtelim. Günyol-Kazgan çevirisinde önsöz yazar ve eser hakkında bilgi vermekte, Atayman çevirisinde önsözde ütopya kavramı tartışıldıktan sonra Campanella'nın hayatı ve eseri hakkında bilgi verilmektedir. Dürüşken çevirisindeki önsöz oldukça kapsamlı ve bilgilendiricidir. Eser, yazar, kaynak metnin macerası, çeviri konusunda detaylı bilgiler verilmektedir. E.M.T. 1 ve E.M.T. 2 çok fazla dipnot içermezken Dürüşken'in çevirisi yoğun dipnotlarla okuru bilgilendirmektedir.

Rusça erek metinler

Çevirmeni ve yayın tarihiyle ilgili daha önce detaylı bilgi verdiğimiz Rusçadaki ilk *Civitas Solis* çevirisi, *Güneş Devleti ya da İdeal Devlet Üzerine* başlığı ve *Manzum Diyalog* alt başlığıyla basılmıştır ve bazılarında alt bölümleri de bulunan on dört bölüm içermektedir. Bunun dışında erek metinde hepsinin çevirmene ait olduğu açıklanan elli sekiz dipnot söz konusudur. Sayfanın üst kısmında ortalanmış olarak verilen bölüm ve alt bölüm başlıkları aşağıdaki gibidir:

- Şehrin Görünümü ve Yapısı
- Tepedeki Tapınağın Yapısı
- Yönetimin Esasları
  - "Güç" Prensinin sorumlulukları
  - "Bilgelik" Prensinin sorumlulukları
  - Bilimlerin edinilmesi resimler yardımıyla kolaylaştırılır
  - "Sevgi" Prensinin sorumlulukları
  - Aristo Savının Çürütülmesi
- Giyim, Yetiştirilme ve Seçim Sistemi Üzerine

Metafiziğin Seçilmesi

Bilge İnsanlar Yönetici Olabilir mi?

- Yaşamın ve sanatların ortaklığı, erkekler ve kadınlar arasındaki paylaşımı

  Yemek Üzerine

  Giyim Üzerine

- Çocukların Doğumu ve Yetiştirilmesi Üzerine

  İsimler Üzerine

  İktidar Tutkusundan ve Kıskançlıktan Nasıl Kurtuldukları Üzerine

  Kadın Güzelliğinin Ne Olduğu Üzerine

- Kibir Karşıtlığı. Ortak Emeğin Yararları
- Komünizm Üzerine. Kadınların Ortak Olması Üzerine
- Savaş Sanatı Üzerine

  Savaşmanın Yöntemi Üzerine

  Ayak/bacaklar Yardımıyla Atları Yönlendirme Sırrı

  Çiftçilik Üzerine Gözlemler

  Misafirperverlik Üzerine

- Çiftçilik Üzerine
- Hayvancılık Üzerine
- Denizcilik Üzerine
- Bütün Devletin ve Onun Bazı Kesimlerinin Hayatı ve Gelenekleri Üzerine

  Yemek Üzerine

  İçecekler Üzerine

  Notlar

  Görevlilerin Seçimi. Kurullar Üzerine Bilgiler

  Yargı Sistemi ve Yargıçlar Üzerine

- Rahipler, Kurbanlar, Din ve Dualar Üzerine

  Bayramlar Üzerine

  Şairler Üzerine

  Dua Üzerine

  Devletin Vatandaşları için Kutsal Olan Dönemlerde Astronomi Üzerine

  Fizik Üzerine

  Metafizik Üzerine

  Dünyadaki Kötülüğün Nedeni Üzerine

E.M.R. 1'de dipnotlarla söze karışan çevirmen çeşitli eleştirilerini de dile getirmektedir (Bkz. Örnek 1'de gösterilen kilise kurumuna yönelik iğneleyici sözler). Benzer kişisel eleştirel tutumu diğer dipnotlarında da belirgindir, örneğin Güneş Kentlilerin temizlik anlayışını açıklayan, onların giysilerini ayda bir kez yıkadıklarını anlatan paragrafta: (10) "Unutulmamalıdır ki XVII. yüzyılda, özellikle de Campanella'nın anavatanında hijyen ve kişisel temizlik gibi erdemler genel olarak yaygın değildi. Sabun o zamanlar için bir lükstü." (11) "Campanella için ideal temizlik örneği." (s.47-48)

Genkel'in çevirisi on dört bölüm içerirken Petrovskiy çevirisi kırk altı bölüm içerir. Bölüm başlıkları sayfa kenarlarında konumlandırılmıştır. Metnin bitiminde çevirmenin notlarına yer verilmiştir. Bu notlar ya da

ekler de kendi içinde birkaç bölüme ayrılmıştır. Önce Campanella'nın yaşamöyküsü anlatılmış, ardından yapıtın hangi sırayla, hangi yıllarda, hangi dillerde yayınlandığını ve hangi dillere çevrildiğini açıklayan tarihçe verilmiş, bunun devamında ise 107 adet sonnot sunulmuştur. Bunlardan bazıları oldukça detaylıdır: Farklı tarihte basılmış olan kaynak metinde ilgili bölüm farklı ise, bu bölümün çevirisi burada ayrıca verilmiştir. Son olarak Campanella üzerine yazılan kısa bir literatür bölümü hazırlanmıştır. Özetle, incelenen yayın *Civitas Solis* çevirisinin yanı sıra ona ilişkin birçok ek bilgi içeren, referans niteliğinde bir akademik yayındır.

E.M.R. 2'deki önsöz ise *Civitas Solis*'in Rusça çevirisinin okurlarına sunduğu ideolojik çerçeve açısından ilgi çekicidir. Önsöz yazarı Prof. Volgin, *Civitas Solis*'in ütopyalar tarihinde iz bırakmış, etkisini göstermiş bir metin olduğunu kabul etse de aslında metinde övgüye değer herhangi bir nitelik görmez. Thomas More'un *Ütopya*'sından hem yazınsal hem düşünsel açıdan daha düşük nitelikte olduğunu söyler. Campanella'nın kurduğu yazınsal yapının "ilkel" olduğu, yazarın diyalog tekniğini iyi kullanamadığı, metnin okuru cezbedecek herhangi bir yanının olmadığı iddia eder. İçerik açısından ise *Civitas Solis*'in değerinin komünizm ilkelerinin değeri sayesinde ortaya çıktığı dile getirir; bir başka ifadeyle metnin anlattığı komünizm ilkelerinin değeri olmasa, yapıtın herhangi bir özgül değeri de olmayacak demeye getirir. Üstelik Campanella'nın anlattığı komünizm de "taslak halinde bulunan", "kabaca şekillendirilmiş" bir komünizmdir. Önsöz yazarının söz konusu ilkeleri sıralarken kadın ve üreme konularına hiçbir biçimde değinmemesi dikkat çeker. Bu mesafe bölüm başlığında da belirgindir: Hatırlanırsa E.M.R.1'de ilgili bölüm "Komünizm üzerine. Kadınların Ortak Olması Üzerine" olarak adlandırılmıştı. E.M.R.2'de ise bölüm başlığı "Kadınların Ortak Olması Üzerine"dir, yani komünizmle bu konu arasında bağlantı kurmaktan kaçınılmıştır. Özetle, referans niteliğinde olan ve "herhangi bir Avrupa diline yapılmış ilk tam çeviri" olma iddiasını taşıyan bu yayın, yapıtı olumsuz sayılabilecek bir önsözle okura sunmuş, özellikle aile, kadın, üreme konularıyla o gün için geçerli olan ideolojik yapı arasına mesafe koymuştur. Rusça çevirilerde yan metinlere de yansıyan okur yönlendirmeleriyle Campanella'nın ütopyası için farklı ideolojik çerçeveler oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmamızın başlangıç aşamasında Toury'den alıntıyla bölümlendirmeye ilişkin geleneklerin, erek metni erek kültür alışkanlıklarına daha yakın kılmak ve dolayısıyla da çevirinin kabul edilebilirliğini arttırmak amacıyla erek kültürde kullanıldığını belirtmiştik. Rusça çevirilerdeki bölümlendirmeyle ilgili kararlar, erek metni, kaynak metnin yabancılığını koruyacak biçimde sunmak, okurla arasında onu "yerelleştirmeden" bir mesafe koymak üzere alınmış gibi görünmektedir.

Sonuç

Betimleyici yöntemle, dört Türkçe iki Rusça erek metin karşılaştırmasından çıkan sonuçlar yukarıda detaylarıyla aktarılmıştır. Kaynak metinlerin çoğulluğu, ara dilden çevirilerden yararlanılmış olması, hangi çevirinin hangi kaynak metni kullandığının kesin bir biçimde saptanamaması çalışmanın sınırlarını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı erek metinlerin betimleyici yöntemle karşılaştırılmasından elde edilen sonuçların toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili çeviri kararları değerlendirilirken çevirmenlerin cinsiyetiyle ilgili olup olamayacağına yanıt aramaktı. Bu bağlamda her çevirinin bir anlama deneyiminin aktarılması ve okurla çevirmenin anlama deneyiminin buluşturulması olduğunu anımsatmak gerekir. Çevirmen kaynak metinle kurduğu ilişkiyi, erek metinde somutlaştırır ve kendi okuma deneyimini paylaşır. Her çeviri çevirmenin içinde yetiştiği kültürel ortamın ve yaşadığı tarihsel döneminin izlerini taşır, dolayısıyla çevirmen ideolojisini metinden ne kadar uzak tutmaya çalışırsa çalışsın, erek metinde, içinde yaşadığı tarihsel ve kültürel koşulların bir yansıması bulunabilir, düşünsel tutumunun izleri sürülebilir.

Betimleyici çalışma boyunca edindiğimiz verilere mümkün olduğunca nesnel bakmaya çalışarak, toplumsal cinsiyet rollerini öne çıkaran ya da kadın ve cinsellik bağlamında, kadınları aşağılar gözüken "cinsiyetçi dil kullanımı" örneklerinin doğrudan çevirmen cinsiyetine bağlanamayacağı düşüncesinde olduğumuzu belirtmek isteriz. Cinsiyet biyolojik bir varoluşu tanımlarken, toplumsal cinsiyet bir toplumun bizlere yüklediği cinsiyet rollerini ve biyolojik cinsiyetimize bağlı toplum beklentilerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Feminist çalışmalar, bizlere sorgulanmadan kabul ettirilmeye çalışılan toplumsal cinsiyet rollerinin farkına varmamızı sağlamıştır. Bu çalışmaların ve farkındalıkların geniş bir bilgi ve iletişim ağıyla hızla yayıldığı dünyamızda, incelediğimiz metinlere bu farkındalıkla bakıyor olmayı "biyolojik cinsiyetimizle" değil bu konuda kazandığımız duyarlılıkla açıklama sorumluluğunu da bizlere yüklemektedir. Makale yazarları olarak biyolojik cinsiyetimiz, kadınlara yüklenmiş toplumsal cinsiyet rollerinin ağırlığı ve baskısı konusunda duyarlılığımızı arttırmış ve bu araştırma konusuyla örneklere belki de "yanlı" bakmamızı da sağlamış olabilir. Her çevirinin örtük ya da açık bir "ideolojik" yaklaşım içerebileceği gerçeğini, çeviribilim literatüründen Manipülasyon Okulunun ünlü temsilcilerden yola çıkılarak yapılan pek çok araştırmacıdan öğrendik ve öğrenmeye devam ediyoruz. İncelediğimiz örnekler, kaynak metne mümkün mertebe "sadık" kalmaya çalışsalar da her biri kendi kararları içinde çok özenli çalışmalar olsa da tarih boyunca Campanella'nın ütopyasının astroloji ve cinsellikle ilgili uğradığı sansür bu ideolojik yansımanın örneklerinden sayılabilir. Verdiğimiz örnekler açısından da toplumsal cinsiyet rollerini belirginleştiren çeviri kararlarıyla ailesiz ve geleneksel ebeveyn tanımlarından uzak "üreticilerle" soyun devam ettiği bir toplum, geleneksel toplumun bakış açısına indirgenmiştir. Bu yorumlarımıza neden olan çeviri kararlarının, çevirmenlerin sahip oldukları ideolojileri yansıtmak açısından kasıtlı olduğunu söylemek de haksızlık olacaktır, çevirmenler kaynak metinle kurdukları doğruluk ilişkisi bağlamında bir seçim yapmışlar ve doğal olarak bilmedikleri ütopik bir dünyaya bildikleri ve içinde yaşadıkları bir dünyanın gözlükleriyle bakmışlardır, hepimiz gibi…

Kaynakça

Bütünce kapsamındaki erek metinler:

Campanella, T. (1947). *Gorod Solntsa*. F. Petrovskiy. (Çev.). Akademia Nauk SSSR (çeviri tarihi 1934).

(1965). *Güneş Ülkesi*. Vedat Günyol & Haydar Kazgan. (Çev.). Çan.

(2003). *Güneş Ülkesi*. Veysel Atayman. (Çev.). Bordo Siyah

(2008). *Güneş Ülkesi*. Çiğdem Dürüşken. (Çev.). Kabalcı

(2020). *Gosudarstvo Solntsa*. A. Genkel. (Çev.). Eksmo (çeviri tarihi 1906).

(2021). *Güneş Kent*. Betül Parlak. (Çev.).

Diğer kaynaklar:

Arrojo, R. (1994). Fidelity and the Gendered Translation. *TTR : traduction, terminologie, rédaction*, 7(2), 147–164. https:// doi.org/10.7202/037184ar

Campanella, T. (1981). *The City of Sun, A Poetical Dialogue* (La citta del Sole: Dialogo Poetico). D.J. Donno (Çev.)., University of California Press

Chamberlain, L. (1988). Gender and the Metaphorics of Translation. *Signs: Journal of Women in Culture and Society,* 13(3), 454-472

Deaux, K. & Kite, M.E. (1993). Gender Stereotypes. F. Denmark & M. Paludi, (Eds.), *Handbook on the Psychology of Women* içinde (ss. 107- 139). Santa Barbara: Greenwood Press

Ehrlich, S., Meyerhoff, M. & Holmes, J. (Eds.). (2014). *The handbook of language, gender, and sexuality* – Second edition. Blackwell

Klein, I. (1989). *Tommaso Campanella's La Città del Sole: Topography and and Astrology*, Brigham Young University, Faculty Publication

Leonardi, V. (2007). *Gender and Ideology in Translation: Do Women and Men Translate Differently? A Contrastive Analysis from Italian to English*. New York: Peter Lang. https://doi.org/10.3726/978-3-0351-0545-2

Sakeviç, V. (2005). Çto bılo posle zapreta aborta v 1936 godu. *Naseleniye i Obşestvo*, 221-222. URL: http://www.demoscope.ru/weekly/2005/0221/reprod01.php#_FNR_1

Santaemilia, J. (Ed.). (2005). *Gender, Sex and Translation. The Manipulation of Identities*. St. Jerome

Simon, S. (1996). *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission*. London. New York: Routledge. https://doi. org/10.4324/9780203202890

Toury, G. (2004). Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü, Çev. Arzu Eker. M. Rifat (Yay.Haz.), *Çeviri Seçkisi-2, Çeviri(bilim) Nedir? Başkasının Bakışı* içinde (ss. 233-256). Dünya.

von Flotow, L. (1997). *Translation and Gender. Translating in the 'Era of Feminism'*. Manchester. Ottawa: St. Jerome Publishing & University of Ottawa Press